

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια
(4. Aṅguttara Nikāya - Aṭṭhakathā)

07. Σχόλια για το βιβλίο των επτά (07. Sattakanipāta-aṭṭhakathā)

1. Η συλλογή των πενήντα (1. Paññāsakaṃ)

PaliVerse

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια

07. Σχόλια για το βιβλίο των επτά

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Aṅguttaranikāye

Sattakanipāta-aṭṭhakathā

Paṇṇāsakaṃ

1. Dhanavaggo

1-5. Paṭhamapiyasuttādivaṇṇanā

1-5. Sattakanipātassa paṭhame anavaññattikāmoti abhiññātabhāvakāmo. Tatiye yoniso vicine dhammanti upāyena catusaccadhammaṃ vicināti. Paññāyatthaṃ vipassatīti sahavipassanāya maggapaññāya saccadhammaṃ vipassati. Pajjotassevāti dīpasseva. Vimokkho hoti cetasoti tassa imehi balehi samannāgatassa khīṇāsavassa dīpanibbānaṃ viya carimakacittassa vatthārammaṇehi vimokkho hoti, gataṭṭhānaṃ na paññāyati. Catutthe saddho hotītiādīni pañcakanipāte vaṇṇitāneva. Pañcame dhanānīti adāḷiddiyakaraṇaṭṭhena dhanāni.

7. Uggasuttavaṇṇanā

7. Sattame uggo rājamahāmattoti pasenadikosalassa mahāamacco. Upasaṅkamīti bhuttaṭṭarāso upasaṅkami. Aḍḍhoti nidhānagatena dhanena aḍḍho. Migāro rohaṇeyyoti rohaṇasetṭhino nattāraṃ migārasettṭhiṃ sandhāyevamāha. Mahaddhanoti vaḷaṇṇanadhanena mahaddhano. Mahābhogoti upabhogaparibhogabhaṇḍassa mahantatāya mahābhogo. Hiraññassāti suvaṇṇasseva. Suvaṇṇāmeva hissa koṭṭisaṅkhaṃ ahoṣi. Rūpiyassāti sesassa taṭṭakasarakaattharaṇapāvuraṇādino paribhogaparikkhārassa pamāṇasaṅkhāne vādoyeva natthi.

8. Saṃyojanasuttavaṇṇanā

8. Aṭṭhame anunayasamyojananti kāmarāgasamyojanaṃ. Sabbāneva cetāni bandhanaṭṭhena samyojanānīti veditabbāni. Imasmiṃ sutte vaṭṭameva kathitaṃ. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Dhanavaggo paṭhamo.

2. Anusayavaggo

3. Kulasuttavaṇṇanā

13. Dutiyassa tatiye nālanti na yuttaṃ nānucchavikaṃ. Na manāpenāti na manamhi appanakena ākārena nisinnāsanato paccuṭṭhenti, anādameva dassenti. Santamassa pariguhantīti vijjamānampi deyyadhammaṃ etassa niguhanti paṭicchādentī. Asakkaccaṃ denti no sakkaccanti lūkhaṃ vā hotu paṇītaṃ vā, asahatthā acittikārena denti, no cittikārena.

4. Puggalasuttavaṇṇanā

14. Catutthe ubhatobhāgavimuttoti dvīhi bhāgehi vimutto, arūpasamāpattiyā rūpakāyato vimutto, maggena nāmakāyato. So catunnaṃ arūpasamāpattīnaṃ ekekato vuṭṭhāya saṅkhāre sammāsivā arahattaṃ pattānaṃ catunnaṃ, nirodhā vuṭṭhāya arahattaṃ pattaanāgāmino ca vasena pañcavidho hoti. Pāḷi panettha “katamo ca puggalo ubhatobhāgavimutto? Idhekacco puggalo aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā hontī”ti evaṃ aṭṭhavimokkhalābhino vasena āgatā.

Paññāya vimuttoti paññāvimutto. So sukkhavipassako, catūhi jhānehi vuṭṭhāya arahattaṃ pattā cattāro cāti imesaṃ vasena pañcavidho hoti. Pāḷi panettha aṭṭhavimokkhapaṭikkhepavaseneva āgatā. Yathāha - “na heva kho aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā hontī. Ayaṃ vuccati puggalo paññāvimutto”ti.

Phuṭṭhantaṃ sacchikatoti kāyasakkhī. So jhānaphassaṃ paṭhamam phusati, pacchā nirodham nibbānaṃ sacchikaroti. So sotāpattiphalaṭṭhaṃ ādiṃ katvā yāva arahattamaggaṭṭhā chabbidho hoti. Tenāha - “idhekacco puggalo aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā ekacce āsavā parikkhīṇā hontī. Ayaṃ vuccati puggalo kāyasakkhī”ti.

Diṭṭhantaṃ pattoti diṭṭhippatto. Tatridaṃ saṅkhepalakkhaṇaṃ - dukkhā saṅkhārā, sukho nirodhoti ñātaṃ hoti diṭṭhaṃ viditaṃ sacchikataṃ phusitaṃ paññāyāti diṭṭhippatto. Vitthārato pana sopi kāyasakkhī viya chabbidho hoti. Tenevāha - “idhekacco puggalo ‘idaṃ dukkha’nti yathābhūtaṃ pajānāti...pe... ‘ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā’ti yathābhūtaṃ pajānāti, tathāgatappaveditā cassa dhammā paññāya vodiṭṭhā hontī vocaritā paññāya...pe... ayaṃ vuccati puggalo diṭṭhippatto”ti.

Saddhāya vimuttoti saddhāvimutto. Sopi vuttanayeneva chabbidho hoti. Tenāha - “idhekacco puggalo ‘idaṃ dukkha’nti yathābhūtaṃ pajānāti...pe... ‘ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā’ti yathābhūtaṃ pajānāti, tathāgatappaveditā cassa dhammā paññāya vodiṭṭhā hontī vocaritā paññāya...pe... no ca kho yathādiṭṭhippattassa. Ayaṃ vuccati puggalo saddhāvimutto”ti. Etassa hi saddhāvimuttassa pubbhāgamaggakkhaṇe saddahantassa viya okappentassa viya adhimuccantassa viya ca kilesakkhayaṃ hoti, diṭṭhippattassa pubbhāgamaggakkhaṇe kilesacchedakaññaṇaṃ adandhaṃ tikkhaṇaṃ sūraṃ hutvā vahati. Tasmā yathā nāma nātittikkhaṇena asinā kadaliṃ chindantassa chinnaṭṭhānaṃ maṭṭhaṃ na hoti, asi sīghaṃ na vahati, saddo suyyati, balavatara vāyāmo katabbo hoti, evarūpā saddhāvimuttassa pubbhāgamaggabhāvanā. Yathā pana sunisitena asinā kadaliṃ chindantassa chinnaṭṭhānaṃ maṭṭhaṃ hoti, asi sīghaṃ vahati, saddo na suyyati, balavavāyāmakiccaṃ na hoti, evarūpā paññāvimuttassa pubbhāgamaggabhāvanā veditabbā.

sappayogena kilese khepeti. Uddham̐soto akaniṭṭhagāmīti yo heṭṭhā catūsu suddhāvāsesu yattha katthaci nibbattitvā tato cuto anupubbena akaniṭṭhe uppajjitvā arahattaṃ pāpuṇāti.

7-9. Dukkhanupassīsuttādivaṇṇanā

17-19. Sattame dukkhanupassīti pīlanākāraṃ dukkhato anupassanto. Aṭṭhame anattānupassīti avasavattanākāraṃ anattāti anupassanto. Navame sukhānupassīti sukhanti evaṃ ñāṇena anupassanto.

10. Niddasavatthusuttavaṇṇanā

20. Dasame niddasavatthūnīti niddasādivatthūni, “niddaso bhikkhu, nibbīso, nittiṃso, niccattālīso, nippaṇṇāso”ti evaṃ vacanakāraṇāni. Ayaṃ kira paṇho titthiyasamaye uppanno. Titthiyā hi dasavassakāle mataṃ nigaṇṭhaṃ niddasoti vadanti. So kira puna dasavasso na hoti. Na kevalaṇca dasavasso, navavassopi ekavassopi na hoti. Eteneva nayena vīsativassādikālepi mataṃ nigaṇṭhaṃ “nibbīso nittiṃso niccattālīso nippaṇṇāso”ti vadanti. Āyasmā ānando gāme vicaranto taṃ kathaṃ sutvā vihāraṃ gantvā bhagavato ārocesi. Bhagavā āha - “na idaṃ, ānanda, titthiyānaṃ adhivacanaṃ, mama sāsane khīṇāsavassetāṃ adhivacanaṃ. Khīṇāsavo hi dasavassakāle parinibbuto puna dasavasso na hoti. Na kevalaṇca dasavassova, navavassopi...pe... ekavassopi. Na kevalaṇca ekavassova, ekādasamāsikopi...pe... ekamāsikopi ekamuhuttikopi na hotiyeva”. Kasmā? Puna paṭisandhiyā abhāvā. Nibbīsādīsipi eseva nayo. Iti bhagavā “mama sāsane khīṇāsavassetāṃ adhivacana”nti vatvā yehi kāraṇehi niddaso hoti, tāni dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha idhāti imasmiṃ sāsane. Sikkhāsamādāne tibbacchando hotīti sikkhāttayapūraṇe balavacchando hoti. Āyatiṇca sikkhāsamādāne avigatapemoti anāgate punadivasādīsipi sikkhāpūraṇe avigatapemeneva samannāgato hoti. Dhammanisantiyāti dhammanisāmanāya. Vipassanāyetaṃ adhivacanaṃ. Icchāvinayeti taṇhāvinaye. Paṭisallāneti ekībhāve. Vīriyārambheti kāyikacetasikassa vīriyassa pūraṇe. Satinepakketi satiyañceva nipakabhāve. Diṭṭhipaṭivedheti maggadassane. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Anusayavaggo dutiyo.

3. Vajjisattakavaggo

1. Sārandadasuttavaṇṇanā

21. Tatiyassa paṭhame sārandade cetiyeti evaṃnāmake vihāre. Anuppanne kira tathāgate tattha sārandadassa yakkhassa nivāsanaṭṭhānaṃ cetiyaṃ ahosi, athettha bhagavato vihāraṃ kāresuṃ. So sārandadacetiyaṃtveva saṅkhaṃ gato. Yāvakīvañcāti yattakaṃ kālaṃ. Abhiṇhaṃ sannipātāti divasassa tikkhattuṃ sannipatantāpi antarantarā sannipatantāpi abhiṇhaṃ sannipātāva. Sannipātabahulāti “hiyyopi purimadivasampi sannipatamha, puna ajja kimatthaṃ sannipatāmā”ti vosānāmanāpajjanena sannipātabahulā. Vuddhiyeva licchavī vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā no parihānīti abhiṇhaṃ asannipatantā hi disāsu āgataṃ sāsanaṃ na suṇanti, tato “asukagāmasīmā vā nigamasīmā vā ākulā, asukaṭṭhāne corā pariyuṭṭhitā”ti na jānanti. Corāpi “pamattā rājāno”ti ñatvā gāmanigamādīni paharantā janapadaṃ

nāsentī. Evaṃ rājūnaṃ parihāni hoti. Abhiñhaṃ sannipatantā pana taṃ pavattiṃ suṇanti, tato balaṃ pesetvā amittamaddanaṃ karonti. Corāpi “appamattā rājāno, na sakkā amhehi vaggabandhanena vicaritu”nti bhijjitvā palāyanti. Evaṃ rājūnaṃ vuddhi hoti. Tena vuttaṃ - “vuddhiyeva licchavī vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā no parihāni”ti.

Samaggātiādīsu sannipātabheriyā niggatāya “ajja me kiccaṃ atthi maṅgalaṃ atthī”ti vikkhepaṃ karontā na samaggā sannipatanti nāma. Bherisaddaṃ pana sutvāva bhuñjamānāpi alaṅkurumānāpi vatthāni nivāsayaṃ mānāpi addhabhuttā addhālaṅkatā vatthaṃ nivāsentāva sannipatantā samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā kattabbaṃ katvā ekatova avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma. Evaṃ vuṭṭhitesu hi ye paṭhamaṃ gacchanti, tesāṃ evaṃ hoti - “amhehi bāhirakathāva sutā, idāni vinicchayaṃ kathā bhavissatī”ti. Ekato vuṭṭhahantā pana samaggā vuṭṭhahanti nāma. Apica “asukaṭṭhāne gāmasīmā vā nigamasīmā vā ākulā, corā vā pariyuṭṭhitā”ti sutvā “ko gantvā amittamaddanaṃ karissatī”ti vutte “ahaṃ paṭhamaṃ ahaṃ paṭhama”nti vatvā gacchantāpi samaggā vuṭṭhahanti nāma. Ekassa pana kammante osīdamāne sesā puttabhātaro pesetvā tassa kammantaṃ upatthambhayaṃ mānāpi āgantukarājānaṃ “asukassa gehaṃ gacchatu, asukassa gehaṃ gacchatu”ti avatvā sabbe ekato saṅgaṇhantāpi ekassa maṅgale vā roge vā aññasmiṃ vā pana tādise sukhadukkhe uppanne sabbe tattha sahāyabhāvaṃ gacchantāpi samaggā vajjikaraṇīyāni karonti nāma.

Appaṇṇattantiādīsu pubbe akataṃ suṅkaṃ vā baliṃ vā daṇḍaṃ vā āharāpentā appaṇṇattaṃ paṇṇāpentī nāma. Porāṇapaveṇiyā āgatameva pana anāharāpentā paṇṇattaṃ samucchindanti nāma. Coroti gahetvā dassite avicinitvā chejjabhejjaṃ anusāsantā porāṇaṃ vajjidhammaṃ samādāya na vattanti nāma. Tesāṃ apaṇṇattaṃ paṇṇāpentānaṃ abhinavasūṅkā dipīlītā manussā “atiupaddutamha, ke imesaṃ vijite vasissanti”ti paccantaṃ pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadaṃ hananti. Paṇṇattaṃ samucchindantānaṃ paveṇiāgatāni suṅkā dīni agaṇhantānaṃ koso parihāyati, tato hatthiassabalakāyaorodhādayo yathānibaddhaṃ vaṭṭaṃ alabhamānā thāma balena parihāyanti. Te neva yuddhakkhamā honti na pāricariyakkhamā. Porāṇaṃ vajjidhammaṃ samādāya avattantānaṃ vijite manussā “amhākaṃ puttaṃ pitaraṃ bhātaraṃ acoraṃ ye va coroti katvā chindīmsu bhindīmsu”ti kujjhitvā paccantaṃ pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadaṃ hananti. Evaṃ rājūnaṃ parihāni hoti. Apaṇṇattaṃ na paṇṇāpentānaṃ pana “paveṇiāgataṃ ye va rājāno karontī”ti manussā haṭṭhatuṭṭhā kasivāṇijjādike kammante sampādentī. Paṇṇattaṃ asamucchindantānaṃ paveṇiāgatāni suṅkā dīni gaṇhantānaṃ koso vaḍḍhati, tato hatthiassabalakāyaorodhādayo yathānibaddhaṃ vaṭṭaṃ labhamānā thāma balasampannā yuddhakkhamā ceva pāricariyakkhamā ca honti. Porāṇe vajjidhamme samādāya vattantānaṃ manussā na ujjhāyanti. “Rājāno porāṇapaveṇiyā karonti, aṭṭakulikaseṇā patiuparājūhi parikkhitaṃ sayampi parikkhipitvā paveṇipotthakaṃ vācāpetvā anucchavikameva daṇḍaṃ pavattayanti, etesaṃ doso natthi, amhākaṃ ye va doso”ti appamattā kammante karonti. Evaṃ rājūnaṃ vuddhi hoti.

Sakkarissantīti yaṃ kiñci tesāṃ sakkāraṃ karontā sundarameva karissantī. Garuṃ karissantīti garubhāvaṃ paccupaṭṭhapetvā karissantī. Mānessantīti manena piyāyissantī. Pūjessantīti paccaya pūjāya pūjessantī. Sotabbaṃ maññissantīti divasassa dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ gantvā tesāṃ kathaṃ sotabbaṃ saddhātappaṃ maññissantī. Tattha ye evaṃ mahallakānaṃ rājūnaṃ sakkārādīni na karonti,

ovādatthāya vā nesam upaṭṭhānam na gacchanti, te tehi vissatṭhā anovadiyamānā kīlāpasutā rajjato parihāyanti. Ye pana tathā paṭipajjanti, tesam mahallakarājāno “idaṃ kātabbam idaṃ na kātappa”nti porāṇapaveṇiṃ ācikkhanti. Saṅgāmaṃ patvāpi “evaṃ pavisitabbam, evaṃ nikkhamitabba”nti upāyaṃ dassenti. Te tehi ovadiyamānā yathāovādam paṭipajjamānā sakkonti rajjapaveṇiṃ sandhāretum. Tena vuttam - “vuddhiyeva licchavī vajjīnam pāṭikaṅkhā”ti.

Kulitthiyoti kulagharāṇiyo. Kulakumāriyoti anividdhā tāsam dhītaro. Okassāti vā pasayhāti vā pasayhākārassevetam nāmaṃ. Okāsātipi paṭhanti. Tattha okassāti avakasitvā ākaḍḍhitvā. Pasayhāti abhibhavitvā ajjhottharivāti ayaṃ vacanatto. Evañhi karontānam vijite manussā “amhākaṃ gehe puttabhātaropi, kheḷasiṅghānikādīni mukhena apanetvā samvaḍḍhitā dhītaro ime balakkārena gahetvā attano ghare vāsenti”ti kupitā paccantaṃ pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadaṃ hananti. Evaṃ akarontānam pana vijite manussā apposukkā sakāni kammāni karontā rājakosaṃ vaḍḍhenti. Evamettha vuddhihāṇiyo veditabbā.

Vajjīnam vajjicetiyaṇīti vajjirājūnam vajjiraṭṭhe cittikataṭṭhena cetiyaṇīti laddhanāmāni yakkhaṭṭhānāni. Abbhantarāṇīti antonagare ṭhitāni. Bāhirāṇīti bahinagare ṭhitāni. Dinnapubbaṃ katapubbanti pubbe dinnañca katañca. No parihāpessanti ahāpetvā yathāpavattameva karissanti. Dhammikaṃ balim parihāpentānañhi devatā ārakkhaṃ susamvihitaṃ na karonti, anuppannaṃ dukkhaṃ uppādetum asakkontiyopi uppannaṃ kāsasīsarogādiṃ vaḍḍhenti, saṅgāme patte sahāyā na honti. Aparihāpentānam pana ārakkhaṃ susamvihitaṃ karonti, anuppannaṃ sukhaṃ uppādetum asakkontiyopi uppannaṃ kāsasīsarogādiṃ haranti, saṅgāmasīse sahāyā hontīti. Evamettha vuddhihāṇiyo veditabbā.

Dhammikā rakkhāvaraṇaguttīti ettha rakkhā eva yathā anicchitaṃ nāgacchati, evaṃ āvaraṇato āvaraṇam. Yathā icchitaṃ na nassati, evaṃ gopāyanato gutti. Tattha balakāyena parivāretvā rakkhaṇam pabbajitānam dhammikā rakkhāvaraṇagutti nāma na hoti. Yathā pana viharassa upavane rukkhe na chindanti, vājikā vājaṃ na karonti, pokkharaṇīsu macche na gaṇhanti, evaṃ karaṇam dhammikā rakkhāvaraṇagutti nāma. Kintīti kena nu kho kāraṇena.

Tattha ye anāgatānam arahantānam āgamaṇam na icchanti, te assaddhā honti appasannā. Pabbajite sampatte paccuggamaṇam na karonti, gantvā na passanti, paṭisanthāraṃ na karonti, pañhaṃ na pucchanti, dhammaṃ na suṇanti, dānaṃ na denti, anumodanaṃ na suṇanti, nivāsanaṭṭhānam na samvidahanti. Atha nesam avaṇṇo uggacchati “asuko nāma rājā assaddho appasanno, pabbajite sampatte paccuggamaṇam na karoti...pe... nivāsanaṭṭhānam na samvidahatī”ti. Taṃ sutvā pabbajitā tassa nagaradvārena gacchantāpi nagaraṃ na pavisanti. Evaṃ anāgatānam arahantānam anāgamaṇameva hoti. Āgatānam pana phāsuvihāre asati yepi ajānitvā āgatā, te “vasissāmāti tāva cintetvā āgatamhā, imesaṃ pana rājūnam iminā nīhārena ke vasissantī”ti nikkhamitvā gacchanti. Evaṃ anāgatesu anāgacchantesu āgatesu dukkhaṃ viharantesu so doso pabbajitānam anāvāso hoti. Tato devatārakkhā na hoti, devatārakkhāya asati amanussā okāsaṃ labhanti, amanussā ussannā anuppannaṃ byādhiṃ uppādentī. Sīlavantānam dassanapañhapucchanādivatthukassa puññaṃ anāgamo hoti. Vipariyāyena yathāvuttakaṇhapakkhaviparītassa sukkapakkhassa sambhavo hotīti evamettha vuddhihāṇiyo veditabbā.

2. Vassakārasuttavaṇṇanā

22. Dutīye abhiyātukāmoti abhibhavanatthāya yātukāmo. Vajjīti vajjirājāno. Evaṃmahiddhiketi evaṃ mahatīyā rājiddhiyā samannāgate. Etena nesaṃ samaggabhāvaṃ katheti. Evaṃmahānubhāveti evaṃ mahantena rājānubhāvena samannāgate. Etena nesaṃ hatthisippādīsu katasikkhatam katheti, yaṃ sandhāya vuttam - “sikkhitā vatime licchavikumārakā, susikkhitā vatime licchavikumārakā, yatra hi nāma sukhumena tālacchiggaḷena asanam atipātayissanti poṅkhānupoṅkham avirādhita”nti. Uccechhāmīti ucchindissāmi. Vināsessāmīti adassanam nayissāmi. Anayabyasananti avaḍḍhiñceva, ñātibyasanañca. Āpādessāmīti pāpayissāmi.

Iti kira so ṭhānanisajjādīsu imam yuddhakathameva katheti, “gamanasajjā hothā”ti ca balakāyaṃ āṇāpeti. Kasmā? Gaṅgāya kira ekam paṭṭanagāmaṃ nissāya addhayaṃjanam ajātasattuno vijitam, addhayaṃjanam licchavīnam. Tatra pabbatapādato mahagghabhaṇḍam otarati. Tam sutvā “ajja yāmi, sve yāmi”ti ajātasattuno saṃvidahantasēva licchavino samaggā sammodamānā puretaram āgantvā sabbam gaṇhanti. Ajātasattu pacchā āgantvā tam pavattim ñatvā kujjhivā gacchati. Te punasaṃvaccharepi tatheva karonti. Atha so balavāghātajāto, tadā evamakāsi.

Tato cintesi - “gaṇena saddhim yuddham nāma bhāriyam, ekopi moghappahāro nāma natthi. Ekena kho pana paṇḍitena saddhim mantetvā karonto niraparādho hoti, paṇḍito ca satthārā sadiso natthi, satthā ca avidūre dhuravihāre vasati, handāham pesetvā pucchāmi. Sace me gatena koci attho bhavissati, satthā tuṇhī bhavissati. Anatthe pana sati ‘kiṃ rañño tattha gatenā’ti vakkhatī”ti. So vassakāram brāhmaṇam pesesi. Brāhmaṇo gantvā bhagavato tamattham ārocesi. Tena vuttam - atha kho rājā...pe... āpādessāmi vajjīti.

Bhagavantam bījayaṃnoti therō vattasīse ṭhatvā bhagavantam bījati, bhagavato pana sītam vā uṇham vā natthi. Bhagavā brāhmaṇassa vacanam sutvā tena saddhim amantetvā therena saddhim mantetukāmo kinti te, ānanda, sutantiādīmāha. Tam vuttatthameva.

Ekamidāhanti idam bhagavā pubbe vajjīnam imassa vajjisattakassa desitabhāvappakāsanattham āha. Akaraṇīyāti akattabbā, aggahetabbāti attho. Yadidanti nipātamattam. Yuddhassāti karaṇatthe sāmivacanam, abhimukham yuddhena gahetum na sakkāti attho. Aññatra upalāpanāyāti ṭhapetvā upalāpanam. Upalāpanā nāma “alam vivādena, idāni samaggā homā”ti hatthiassarathahiraññasuvaṇṇādīni pesetvā saṅghakaraṇam, evaṇhi saṅgham katvā kevalam vissāsenā sakkā gaṇhitunti attho. Aññatra mithubhedāti ṭhapetvā mithubhedam. Iminā “aññamaññabhedam katvāpi sakkā ete gahetu”nti dasseti. Idam brāhmaṇo bhagavato kathāya nayaṃ labhitvā āha. Kiṃ pana bhagavā brāhmaṇassa imāya kathāya nayaḷabham jānātīti? Āma jānāti. Jānanto kasmā kathesi? Anukampāya. Evaṃ kirassa ahosi - “mayā akathitepi katipāhena gantvā sabbe gaṇhissati, kathite pana samagge bhindanto tīhi saṃvaccharehi gaṇhissati. Ettakampi jīvitameva varaṃ. Ettakañhi jīvantā attano patiṭṭhābhūtam puñnam karissanti”ti. Abhinanditvāti cittaṃ nanditvā. Anumoditvāti “yāva subhāsitamidaṃ bhotā gotamenā”ti vācāya anumoditvā. Pakkāmīti rañño santikam gato. Rājāpi tameva pesetvā sabbe bhinditvā gantvā anayabyasanam pāpesi.

3. Paṭhamasattakasuttavaṇṇanā

23. Tatiye abhiñhaṃ sannipātāti idaṃ vajjisattake vuttasadisameva. Idhāpi ca abhiñhaṃ asannipatantā disāsu āgatasāsanaṃ na suṇanti, tato “asukavihārasīmā ākulā, uposathappavāraṇā ʈhitā, asukasmim ʈhāne bhikkhū vejjakammadūtakammādīni karonti, viññattibahulā phalapupphadānādīhi jīvikam kappenti”tiādīni na jānanti. Pāpabhikkhūpi “pamatto saṅgho”ti ṇatvā rāsibhūtā sāsanaṃ osakkāpentī. Abhiñhaṃ sannipatantā pana taṃ pavattiṃ suṇanti, tato bhikkhusaṅghaṃ pesetvā sīmaṃ ujum karenti, uposathappavāraṇāyo pavattāpentī, micchājīvānaṃ ussannaṭṭhāne ariyavaṃsike pesetvā ariyavaṃsaṃ kathāpentī, pāpabhikkhūnaṃ vinayadharehi niggahaṃ kārāpentī. Pāpabhikkhūpi “appamatto saṅgho, na sakkā amhehi vaggabandhanena vicaritu”nti bhijjivā palāyanti. Evamettha vuddhihāniyo veditabbā.

Samaggātiādīsu cetiyapaṭijagganatthaṃ vā bodhigharauposathāgāraccchādanatthaṃ vā katikavattaṃ vā ʈhapetukāmatāya “saṅgho sannipatatū”ti bheriyā vā ghaṇṭiyā vā ākoṭitamattāya “mayhaṃ cīvarakammaṃ atthi, mayhaṃ patto pacitabbo, mayhaṃ navakammaṃ atthī”ti vikkhepaṃ karontā na samaggā sannipatanti nāma. Sabbhaṃ pana taṃ kammaṃ ʈhapetvā “ahaṃ purimataraṃ, ahaṃ purimatara”nti ekappahāreneva sannipatantā samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā kattabbaṃ katvā ekatova avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma. Evaṃ vuṭṭhitesu hi ye paṭhamaṃ gacchanti, tesam evaṃ hoti “amhehi bāhirakathāva sutā, idāni vinicchayaṃ kathā bhavissatī”ti. Ekappahāreneva vuṭṭhahantā samaggā vuṭṭhahanti nāma. Apica “asukaṭṭhāne vihārasīmā ākulā, uposathappavāraṇā ʈhitā, asukaṭṭhāne vejjakammādikārakā pāpabhikkhū ussannā”ti sutvā “ko gantvā tesam niggahaṃ karissatī”ti vutte “ahaṃ paṭhamaṃ, ahaṃ paṭhama”nti vatvā gacchantāpi samaggā vuṭṭhahanti nāma.

Āgantukaṃ pana disvā “imaṃ pariveṇaṃ yāhi, etaṃ pariveṇaṃ yāhi, ayaṃ ko”ti avatvā sabbe vattaṃ karontāpi, jiṇṇapattacīvaraṃ disvā tassa bhikkhācāravattena pattacīvaraṃ pariyesantāpi, gilānassa gilānabhesajjaṃ pariyesamānāpi, gilānameva anāthaṃ “asukapariveṇaṃ yāhi”ti avatvā attano attano pariveṇe paṭijaggantāpi, eko oliyamānako gantho hoti, paññavantaṃ bhikkhuṃ saṅgaṇhitvā tena taṃ ganthaṃ ukkhipāpentāpi samaggā saṅghakaraṇīyāni karonti nāma.

Appaṇñattantiādīsu navaṃ adhammikaṃ katikavattaṃ vā sikkhāpadaṃ vā gaṇhantā appaṇñattaṃ paññāpentī nāma purāṇasanthatavatthusmim sāvatthiyaṃ bhikkhū viya. Uddhammaṃ ubbinayaṃ sāsanaṃ dīpentā paññattaṃ samucchindanti nāma, vassasataparinibbute bhagavati vesālikā vajjiputtakā viya. Khuddānukhuddakā pana āpattiyo sañcicca vītikkamantā yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya na vattanti nāma assajipunabbasukā viya. Tathā akarontā pana apaññattaṃ na paññāpentī, paññattaṃ na samucchindanti, yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya vattanti nāma āyasmā upaseno viya, āyasmā yaso kākaṇḍakaputto viya, āyasmā mahākassapo viya ca. Vuddhiyevāti sīlādiguṇehi vuddhiyeva, no parihāni.

Therāti thirabhāvappattā therakāraṃkehi guṇehi samannāgatā. Bahū rattiyo jānantīti rattaññū. Ciraṃ pabbajitānaṃ etesanti cirapabbajitā. Saṅghassa pitiṭṭhāne ʈhitāti saṅghapitaro. Pitiṭṭhāne ʈhitattā saṅghaṃ pariṇenti, pubbaṅgamā hutvā tīsu sikkhāsu pavattentīti saṅghapariṇāyakā.

Ye tesam sakkārādīni na karonti, ovādatthāya dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ na

gacchanti, tepi tesam ovādam na denti, pavenikatham na kathenti, sārabhūtam dhammapariyāyam na sikkhāpenti. Te tehi vissatthā sīlādīhi dhammakhandhehi sattahi ca ariyadhanehi evamādīhi guṇehi parihāyanti. Ye pana tesam sakkārādīni karonti, upatthānam gacchanti, tesam te “evam te abhikkamitabba”ntiādikaṃ ovādam denti, pavenikatham kathenti, sārabhūtam dhammapariyāyam sikkhāpenti, terasahi dhutaṅgehi dasahi kathāvatthūhi anusāsanti. Te tesam ovāde tathavā sīlādīhi guṇehi vaḍḍhamānā sāmāññattham anupāpuṇanti. Evamettha hānivuddhiyo datthabbā.

Punabbhavo sīlamassāti ponobbhavikā, punabbhavadāyikāti attho, tassā ponobbhavikāya. Na vasam gacchissantīti ettha ye catunnam paccayānam kāraṇā upatthākānam padānupadikā hutvā gāmato gāmaṃ vicaranti, te tassā vasam gacchanti nāma. Itare na gacchanti. Tattha hānivuddhiyo pakaṭṭāyeva.

Āraññakesūti pañcadhanusatikapacchimesu. Sāpekkhāti sālayā. Gāmantasenāsanesu hi jhānam appetvāpi tato vuṭṭhitamattova itthipurisadārakadārikādisaddam suṇāti, yenassa adhigatavisesopi hāyatiyeva. Araññasenāsane niddāyitvāpi pabuddhamatto sīhabyagghamorādīnam saddam suṇāti, yena araññe pītiṃ paṭilabhitvā tameva sammāsanto aggaphale patitthāti. Iti bhagavā gāmantasenāsane jhānam appetvā nisinnabhikkhuto araññe niddāyamānameva pasaṃsati. Tasmā tameva atthavasam paṭicca “āraññakesu senāsanesu sāpekkhā bhavissantī”ti āha.

Paccattaññeva satim upatthāpessantīti attanāva attano abbhantare satim upatthapessanti. Pesalāti piyasīlā. Idhāpi sabrahmacārīnam āgamanam anicchantā nevāsikā assaddhā honti appasannā, vihāram sampattabhikkhūnam paccuggamana-pattacīvarapaṭiggahaṇa-āsanapaññāpanatālavaṇṭaggahaṇādīni na karonti. Atha nesam avaṇṇo uggacchati “asukavihāravāsino bhikkhū assaddhā appasannā vihāram pavitthānam vattappaṭivattampi na karontī”ti. Tam sutvā pabbajitā vihāradvārena gacchantāpi vihāram na pavisanti. Evam anāgatānam anāgamanameva hoti. Āgatānam pana phāsuviḥāre asati yepi ajānitvā āgatā, te “vasissāmāti tāvacintetvā āgatamhā, imesam pana nevāsikānam iminā nīhārena ko vasissatī”ti nikkhamitvā gacchanti. Evam so vihāro aññesam bhikkhūnam anāvāsova hoti. Tato nevāsikā sīlavantānam dassanam alabhantā kaṅkhāvinodakam vā ācārasikkhāpakam vā madhuradhammasavanam vā na labhanti. Tesam neva aggahitadhammaggaṇam na gahitasajjhāyakaraṇam hoti. Iti nesam hāniyeva hoti, na vuddhi.

Ye pana sabrahmacārīnam āgamanam icchanti, te saddhā honti pasannā, āgatānam sabrahmacārīnam paccuggamanādīni katvā senāsanam paññapetvā denti, te gahetvā bhikkhācāram pavisanti, kaṅkham vinodenti, madhuradhammassavanam labhanti. Atha nesam kittisaddo uggacchati “asukaviḥāre bhikkhū evam saddhā pasannā vattasampannā saṅgāhakā”ti. Tam sutvā bhikkhū dūratopi āgacchanti. Tesam nevāsikā vattam karonti, samīpam gantvā vuḍḍhataram āgantukam vanditvā nisīdanti, navakatarassa santike āsanam gahetvā nisīditvā “imasmim viḥāre vasissatha, gamissathā”ti pucchanti. “Gamissāmā”ti vutte “sappāyam senāsanam, sulabhā bhikkhā”tiādīni vatvā gantum na denti. Vinayadharo ce hoti, tassa santike vinayam sajjhāyanti. Suttantādidharo ce, tassa santike tam tam dhammam sajjhāyanti. Te āgantukatherānam ovāde tathavā saha paṭisambhidāhi arahattam

pāpuṇanti. Āgantukā “ekaṃ dve divasāni vasissāmāti āgatamhā, imesaṃ pana sukhasaṃvāsātāya dasa dvādasā vassāni vasimhā”ti vattāro honti. Evamettha hānivuddhiyo veditabbā.

4. Dutiyasattakasuttavaṇṇanā

24. Catutthe na kammārāmāti ye divasaṃ cīvarakamma-kāyabandhanaparissāvana-dhammakaraṇa-sammajjani-pādakaṭṭhalikādīneva karonti, te sandhāyesa paṭikkhepo. Yo pana tesam karaṇavelāya evaṃ etāni karoti, uddesavelāya uddesaṃ gaṇhāti, sajjhāyavelāya sajjhāyati, cetiyaṅgaṇavattavelāya cetiyaṅgaṇavattaṃ karoti, manasikāraṇavelāya manasikāraṃ karoti, na so kammārāmo nāma.

Yo itthivaṇṇapurisavaṇṇādivasena ālāpasallāpaṃ karontoyeva rattindivaṃ vītināmeti, evarūpe bhasse pariyaṇtakārī na hoti, ayaṃ bhassārāmo nāma. Yo pana rattindivaṃ dhammaṃ katheti, pañhaṃ vissajjeti, ayaṃ appabhassova bhasse pariyaṇtakārīyeva. Kasmā? “Sannipatitānaṃ vo, bhikkhave, dvayaṃ karaṇīyaṃ dhammī vā kathā ariyo vā tuṇhībhaṃvo”ti vuttattā.

Yo ṭhitopi gacchantopi nisinnopi thinamiddhābhibhūto niddāyatiyeva, ayaṃ niddārāmo nāma. Yassa pana karajakāyagelaññaṇa cittaṃ bhavaṅgaṃ otarati, nāyaṃ niddārāmo. Tenevāha - “abhiññānāmaṃ, aggivessana, gimhānaṃ pacchime māse pacchābhattaṃ piṇḍapātappaṭikkanto catugguṇaṃ saṅghāṭiṃ paññāpetvā dakkhiṇeṇa passena sato sampajāno niddaṃ okkamitā”ti.

Yo “ekassa dutiyo, dvinnaṃ tatiyo, tiṇṇaṃ catuttho”ti evaṃ saṃsaṭṭhova viharati, ekako assādaṃ na labhati, ayaṃ saṅgaṇikārāmo. Yo pana catūsu iriyāpathesu ekakova assādaṃ labhati, nāyaṃ saṅgaṇikārāmo.

Asantasambhāvanicchāya samannāgatā dussīlā pāpicchā nāma. Yesaṃ pāpakā mittā catūsu iriyāpathesu saha ayanato pāpasahāyā, ye ca tanninnatappoṇatappabbhāratāya pāpesu sampavaṅkā, te pāpamittā pāpasahāyā pāpasampavaṅkā nāma.

Oramattakenāti avaramattakena appamattakena. Antarāti arahattaṃ appatvāva etthantare. Vosānanti pariniṭṭhitabhāvaṃ “alamettāvatā”ti osakkaṇaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - yāva sīlapārisuddhiṃ jhānavipassanā sotāpannabhāvādīnaṃ aññataramattakena vosānaṃ nāpajjissanti, tāva vuddhiyeva bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā, no parihānīti.

7. Saññāsuttavaṇṇanā

27. Sattame aniccasaññādayo aniccānupassanādīhi sahagatasaññā.

8. Paṭhamaparihānisuttavaṇṇanā

28. Aṭṭhame uppannānaṃ saṅghakiccānaṃ nittharaṇeṇa bhāraṃ vahantīti bhāravāhino. Te tena paññāyissantīti te therā tena attano therabhāvānurūpeṇa kiccena paññāyissantīti. Tesu yogaṃ āpajjati payogaṃ āpajjati, sayamaṃ tāni kiccāni kātuṃ ārabhatīti.

9. Dutiyaparihānisuttavaṇṇanā

29. Navame bhikkhudassanaṃ hāpetīti bhikkhusaṅghassa dassanatthāya gamanaṃ hāpeti. Adhisīleti pañcasīladasasīlasaṅkhāte uttamasīle. Ito bahiddhāti imamhā sāsanaṃ bahiddhā. Dakkhiṇeyyaṃ gavesatīti deyyadhammapaṭiggāhake pariyesati.

Tattha ca pubbakāraṃ karotīti tesam bāhirānaṃ titthiyānaṃ datvā pacchā bhikkhūnaṃ deti. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Vajjisattakavaggo tatiyo.

4. Devatāvaggo

5. Paṭhamamittasuttavaṇṇanā

36. Catutthassa pañcame duddadanti duppariccajaṃ mahārahaṃ bhaṇḍakaṃ. Dukkaraṃ karotīti kātuṃ asukaraṃ kammaṃ karoti. Dukkhamāṃ khamatīti sahāyassa atthāya duradhivāsaṃ adhivāseti. Guyhamassa āvikarotīti attano guyhaṃ tassa āvikaroti. Guyhamassa pariguhatīti tassa guyhaṃ aññesaṃ nācikkhati. Khīṇena nātimaññatīti tassa bhoge khīṇe tena khayena taṃ nātimaññati, tasmim omānaṃ attani ca atimānaṃ na karoti.

6. Dutiyamittasuttavaṇṇanā

37. Chaṭṭhe vattāti vacanakusalo. Vacanakkhamoti vacanaṃ khamati, dinnaṃ ovādaṃ karoti. Gambhīranti guyhaṃ rahassaṃ jhānanissitaṃ vipassanāmaggaḥalanibbānanissitaṃ.

7. Paṭhamapaṭisambhidāsuttavaṇṇanā

38. Sattame idaṃ me cetaso līnattanti uppanne cetaso līnatte “idaṃ me cetaso līnatta”nti yathāsabhāvato jānāti. Ajjhattaṃ saṃkhittaṃ nāma thinamiddhānugataṃ. Bahiddhā vikkhittaṃ nāma pañcasu kāmaguṇesu vikkhittaṃ. Vedanātiādīni papañcamūlavasena gahitāni. Vedanā hi taṇhāya mūlaṃ sukhavasena taṇhuppattito, saññā diṭṭhiyā mūlaṃ avibhūtārammaṇe diṭṭhiuppattito, vitakko mānassa mūlaṃ vitakkavasena asmīti mānuppattito. Sappāyāsappāyesūti upakārānupakāresu. Nimittanti kāraṇaṃ. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Devatāvaggo catuttho.

5. Mahāyaññavaggo

1-2. Sattaviññāṇaṭṭhitisuttādivaṇṇanā

44-45. Pañcamassa paṭhame viññāṇaṭṭhityoti paṭisandhiviññāṇassa ṭhānāni. Seyyathāpīti nidassanatthe nipāto, yathā manussāti attho. Aparimāṇesu hi cakkavāḷesu aparimāṇānaṃ manussānaṃ vaṇṇasaṇṭhānādivasena dvepi ekasadisā natthi. Yepi hi katthaci yamakabhātaro vaṇṇena vā saṇṭhānena vā sadisā honti, tesampi ālokitavilokitakathitahasitagamanaṭṭhānādīhi viseso hotiyeva. Tasmā nānattakāyāti vuttā. Paṭisandhisaññā pana nesaṃ tihetukāpi dvihetukāpi ahetukāpi hoti. Tasmā nānattasaññinoti vuttā. Ekacce ca devāti cha kāmāvacaradevā. Tesu hi kesañci kāyo nīlo hoti, kesañci pītakādivaṇṇo. Saññā pana tesam dvihetukāpi tihetukāpi hoti, ahetukā natthi. Ekacce ca vinipātikāti catuapāyavinimuttā uttaramātā yakkhinī, piyaṅkaramātā, phussamittā, dhammaguttāti evamādikā aññe ca vemānikā petā. Etesañhi pītaodātakāḷamaṅguracchavisāmavaṇṇādivasena ceva kisa thūlarassadīghavasena ca kāyo nānā hoti, manussānaṃ viya dvihetukatihetukaahetukavasena saññāpi. Te pana devā viya na mahesakkhā,

kapaṇamanussā viya appesakkhā dullabhaḡhāsacchādanā dukkhaṇiṭṭā viharanti. Ekacce kāḷapakkhe dukkhitā juṇhapakkhe sukhitā honti. Tasmā sukhasamussayato vinipatitattā vinipātikāti vuttā. Ye panettha tihetukā, tesam dhammābhisamayopi hoti piyaṅkaramātādīnaṃ viya.

Brahmakāyikāti brahmapārisajjabrahmapurohitamahābrahmāno. Paṭhamābhinibbattāti te sabbepi paṭhamajjhānena abhinibbattā. Brahmapārisajjā pana parittena abhinibbattā, tesam kappassa tatiyo bhāgo āyuppaṃāṇaṃ. Brahmapurohitā majjhimena, tesam upaḍḍhakappo āyuppaṃāṇaṃ, kāyo ca tesam vipphārikataro hoti. Mahābrahmāno paṇītena, tesam kappo āyuppaṃāṇaṃ, kāyo ca pana tesam ativipphārikova hoti. Iti te kāyassa nānattā paṭhamajjhānavasena saṅṅāya ekattā nānattakāyā ekattasaṅṅinoti veditabbā.

Yathā ca te, evaṃ catūsu apāyesu sattā. Nirayesu hi kesaṅci gāvutaṃ, kesaṅci aḍḍhayaṇaṃ, kesaṅci yoṇaṃ attabhāvo hoti, devadattassa pana yoṇasatiko jāto. Tiracchānesupi keci khuddakā, keci mahantā. Pettivisayesupi keci saṭṭhihatthā, keci asītihatthā honti, keci suvaṇṇā, keci dubbaṇṇā. Tathā kālakaṅcika asurā. Apicettha dīghapiṭṭhikapeṭā nāma saṭṭhiyoṇanikāpi honti. Saṅṅā pana sabbesampi akusalavipākāhetukāva hoti. Iti āpāyikāpi nānattakāyā ekattasaṅṅinotveva saṅkhyāṃ gacchanti.

Ābhassarāti daṇḍaukkāya acci viya etesaṃ sarīrato ābhā chijjivā chijjivā patanti viya sarati vissaratīti ābhassarā. Tesu paṇcakanaye dutiyatatiyajjhānadvayaṃ parittaṃ bhāvetvā upaṇṇā parittābhā nāma honti, tesam dve kappā āyuppaṃāṇaṃ. Majjhimaṃ bhāvetvā upaṇṇā appamāṇābhā nāma honti, tesam cattāro kappā āyuppaṃāṇaṃ. Paṇītaṃ bhāvetvā upaṇṇā ābhassarā nāma honti, tesam aṭṭha kappā āyuppaṃāṇaṃ. Idha pana ukkaṭṭhapaṇcchedavasena sabbeva te gahitā. Sabbesaṅhi tesam kāyo ekavipphārova hoti, saṅṅā pana avitakkavicāramattā vā avitakkaavicārā vāti nānā.

Subhakiṇhāti subhena vokiṇṇā vikiṇṇā, subhena sarīrappabhāvaṇṇena ekagghanāti attho. Etesaṅhi na ābhassarānaṃ viya chijjivā chijjivā pabhā gacchati. Paṇcakanaye pana parittamajjhimaṇṇitassa catutthajjhānassa vasena soḷasabāṭṭimsacatussaṭṭhikappāyukā parittaappaṃāṇasubhakiṇhā nāma hutvā nibbattanti. Iti sabbepi te ekattakāyā ceva catutthajjhānasaṅṅāya ekattasaṅṅino cāti veditabbā. Vehapphalāpi catutthaviṇṇāṇaṭṭhitimeva bhajanti. Asaṅṅasattā viṇṇāṇābhāvā ettha saṅgahaṃ na gacchanti, sattāvāsesu gacchanti.

Suddhāvāsā vivaṭṭapakkhe ṭhitā na sabbakālikā, kappasatasahassampi asaṅkheyyampi buddhasuṅṅhe loke na uppajjanti. Soḷasakappasahassaabbhantare buddhesu uppannesuyeva uppajjanti. Dhammacakkappavattissa bhagavato khandhāvāraṭṭhānasadisā honti. Tasmā neva viṇṇāṇaṭṭhitim na sattāvāsaṃ bhajanti. Mahāsīvatthero pana “na kho pana so, sārīputta, āvāso sulabharūpo, yo mayā anāvutthapubbo iminā dīghena addhunā aṅṅatra suddhāvāsehi devehī”ti iminā suttena suddhāvāsāpi catutthaviṇṇāṇaṭṭhitim catutthasattāvāsaṅca bhajantīti vadati, taṃ appatibāhiyattā suttassa anuṅṅātaṃ.

Nevasaṅṅānāsaṅṅāyatanaṃ yatheva saṅṅāya, evaṃ viṇṇāṇassaṃpi sukhumattā neva viṇṇāṇaṃ nāviṇṇāṇaṃ. Tasmā viṇṇāṇaṭṭhitisu na vuttaṃ. Dutīye samādhiparikkhārāti maggasaṃādhissa sambhārā.

3. Paṭhamaaggisuttavaṇṇanā

46. Tatiye sabbepi rāgādayo anuḍahanaṭṭhena aggī. Āhuneyyaggītiādīsu panettha āhunaṃ vuccati sakkāro, āhunaṃ arahantīti āhuneyyā. Mātāpitaro hi puttānaṃ bahupakārattā āhunaṃ arahanti, tesu vippaṭipajjamānā puttā nirayādīsu nibbattanti. Tasmā kiñcāpi mātāpitaro na anuḍahanti, anuḍahanassa pana paccayā honti. Iti anuḍahanaṭṭheneva āhuneyyaggīti vuccanti. Gahapatīti pana gehasāmiko vuccati, so mātugāmassa sayanavatthālaṅkāradīanuppadānena bahupakāro. Taṃ aticaranto mātugāmo nirayādīsu nibbattati. Tasmā sopi purimanayeneva anuḍahanaṭṭhena gahapataggīti vutto. Dakkhiṇeyyaggīti ettha pana dakkhiṇāti cattāro paccayā, bhikkhusaṅgho dakkhiṇeyyo. So hi gihīnaṃ tīsu saraṇesu pañcasu sīlesu dasasu sīlesu mātāpitupaṭṭhāne dhammikasamaṇabrāhmaṇupaṭṭhāneti evamādīsu kalyāṇadhammesu niyojanena bahupakāro. Tasmīṃ micchāpaṭipannā gihī bhikkhusaṅghaṃ akkositvā paribhāsivā nirayādīsu nibbattanti. Tasmā sopi purimanayeneva anuḍahanaṭṭhena dakkhiṇeyyaggīti vutto. Kaṭṭhato nibbatto pākatikova aggi kaṭṭhaggi nāma.

4. Duttiyaaggisuttavaṇṇanā

47. Catutthe uggatasarīrassāti so kira brāhmaṇamahāsālo attabhāvenapi bhogehipi uggato sārappatto ahosi, tasmā uggatasarīrotveva paññāyittha. Upakkaṭoti paccupaṭṭhito. Thūṇūpanītānīti yūpasaṅkhātāṃ thūṇaṃ upanītāni. Yaññatthāyāti vadhitvā yajanatthāya. Upasaṅkamīti so kira sabbaṃ taṃ yaññasambhāraṃ sajjetvā cintesi - “samaṇo kira gotamo mahāpañño, kiṃ nu kho me yaññaṃ vaṇṇaṃ kathessati udāhu avaṇṇaṃ, pucchitvā jānissāmī”ti iminā kāraṇena yena bhagavā tenupasaṅkami. Aggissa ādānanti yaññayajanatthāya navassa maṅgalaggino ādiyaṇaṃ. Sabbena sabbanti sabbena sutena sabbaṃ sutāṃ sameti saṃsandati, ekasadisāṃ hotīti dasseti. Satthānīti vihiṃsanaṭṭhena satthāni viyāti satthāni. Sayāṃ paṭṭhamaṃ samārambhatīti attanāva paṭṭhamataraṃ ārabhati. Hantunti hanitūṃ.

Pahātabbāti pariharitabbā. Atohayanti ato hi mātāpitito ayaṃ. Āhutoti āgato. Sambhūtoti uppanno. Ayaṃ vuccati, brāhmaṇa, gahapataggīti ayaṃ puttadārādigaṇo yasmā, gahapati, viya gehasāmiko viya hutvā aggati vicarati, tasmā gahapataggīti vuccati. Attānanti cittaṃ. Damentīti indriyadamanena damenti. Samentīti rāgādisamanena samenti. Tesaññeva parinibbāpanena parinibbāpentī. Nikkhipitabboti yathā na vinassati, evaṃ ṭhapetabbo. Upavāyatanti upavāyatu. Evañca pana vatvā brāhmaṇo sabbesampi tesaṃ pāṇānaṃ jīvitaṃ datvā yaññasālaṃ viddhaṃsetvā satthu sāsane opānabhūto ahosīti.

5-6. Saññāsuttadvaṇṇanā

48-49. Pañcame amatogadhāti nibbānapatiṭṭhā. Amatapariyosānāti nibbānāvasānā. Chaṭṭhe methunadhammasamāpattiyāti methunadhammena samaṅgibhāvato. Nhārudaddulanti nhārukhaṇḍaṃ nhāruvilekhanaṃ vā. Anusandatīti pavattati. Natthi me pubbenāparaṃ visesoti natthi mayhaṃ pubbena abhāvitakālena saddhiṃ aparaṃ bhāvitakāle viseso. Lokacitresūti tidhātukalokasannivāsasaṅkhātesu lokacitresu. Ālasyeti ālasiyabhāve. Vissatṭhiyeti vissatṭhabhāve. Ananuyogeti yogassa ananuyuñjane. Ahaṅkāramamaṅkāramānāpagatanti ahaṅkāradiṭṭhito ca mamaṅkārataṇhāto ca navavidhamānato ca apagataṃ. Vidhāsamatikantanti tisso vidhā atikkantaṃ. Santanti tappaccanīkakilesehi santaṃ. Suvimuttanti pañcahi vimuttihi suṭṭhu vimuttaṃ.

7. Methunasuttavaṇṇanā

50. Sattame upasaṅkamīti bhuttaṭṭapātarāso dāsakammakaraparivuto upasaṅkami. Bhavampinoti bhavampi nu. Brahmācārī paṭijānātīti “ahaṃ brahmācārī”ti evaṃ brahmacariyavāsaṃ paṭijānātīti pucchati. Evaṃ kirassa ahosi - “brāhmaṇasamaye vedaṃ uggaṇhantā aṭṭhacattālīsa vassāni brahmacariyaṃ caranti. Samaṇo pana gotamo agāraṃ ajjhāvasanto tīsu pāsādesu tividhanāṭakaratiyā abhirami, idāni kiṃ nu kho vakkhatī”ti imamatthaṃ sandhāyevaṃ pucchati. Tato bhagavā mantena kaṇhasappaṃ gaṇhanto viya amittaṃ gīvāya pādena akkamanto viya attano saṃkilesakāle chabbassāni padhānacariyāya rajjasukhaṃ vā pāsādesu nāṭakasampattiṃ vā ārabba vitakkamattassāpi anuppannabhāvaṃ sandhāya sīhanādaṃ nadanto yañhi taṃ brāhmaṇātiādīmāha. Tattha dvayaṃdvayasamāpattinti dvīhi dvīhi samāpajjitabbabhāvaṃ. Dukkhasmāti sakalavaṭṭadukkhato. Sañjagghatīti hasitakathaṃ katheti. Saṃkīlatīti keḷiṃ karoti. Saṃkeḷāyatīti mahāhasitaṃ hasati. Cakkhunā cakkhanti attano cakkhunā tassā cakkhuṃ paṭivijjhitvā upanijjhāyati. Tirokuṭṭaṃ vā tiropākāraṃ vāti parakuṭṭe vā parapākāre vā. Devoti eko devarājā. Devaññataroti aññataro devaputto. Anuttaraṃ sammāsambodhanti arahattañceva sabbaññutaññāṇaṃ.

8. Saṃyogasuttavaṇṇanā

51. Aṭṭhame saṃyogavisāmyoganti saṃyogavisāmyogasādhakaṃ. Dhammapariyāyanti dhammakāraṇaṃ. Ajjhattaṃ itthindriyanti niyakajjhatte itthibhāvaṃ. Itthikuttanti itthikiriyāṃ. Itthākappanti nivāsanapārūpanādiitthiākappaṃ. Itthividhanti itthiyā mānavidhaṃ. Itthichandanti itthiyā ajjhāsayacchandaṃ. Itthissaranti itthisaddaṃ. Itthālaṅkāraṇanti itthiyā pasādhanabhaṇḍaṃ. Purisindriyādīsupi eseṇa nayo. Bahiddhā saṃyoganti purisena saddhiṃ samāgamaṃ. Ativattatīti anabhiratāti evaṃ vuttāya balavavipassanāya ariyamaggaṃ patvā ativattati. Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.

9. Dānamahapphalasuttavaṇṇanā

52. Navame sāpekhoti sataṇho. Paṭibaddhacittoti vipāke baddhacitto. Sannidhipekhoti nidhānapekho hutvā. Peccāti paralokaṃ gantvā. Taṃ kammaṃ khepetvāti taṃ kammavipākaṃ khepetvā. Iddhanti vipākiddhiṃ. Yasanti parivārasampadaṃ. Āhipaccanti jeṭṭhabhāvakāraṇaṃ. Āgantā itthattanti itthabhāvaṃ ime pañcakkhandhe puna āgantā, na tatrūpapattiko na uparūpapattiko, heṭṭhāgāmīyeṇa hotīti attho. Sāhu dānanti dānaṃ nāmetaṃ sādhu bhaddakaṃ sundaraṃ. Tāni mahāyaññānīti tāni sappinavanītadadhimadhuphāṇitādīhi niṭṭhānaṃ gatāni mahādānāni. Cittālaṅkāracittaparikkhāraṇanti samathavipassanācittassa alaṅkārabhūtañceva parivārabhūtañca. Brahmakāyikānaṃ devānaṃ sahaḃyatanti na sakkā tattha dānena upapajjitum. Yasmā pana taṃ samathavipassanācittassa alaṅkārabhūtaṃ, tasmā tena dānālaṅkatena cittena jhānañceva ariyamaggañca nibbattetvā jhānena tattha upapajjati. Anāgāmī hotīti jhānānāgāmī nāma hoti. Anāgantā itthattanti puna itthabhāvaṃ na āgantā, uparūpapattiko vā tatrūpapattiko vā hutvā tattheva parinibbāyati. Iti imesu dānesu paṭhamaṃ taṇhuttariyadānaṃ, dutiyaṃ cittikāradānaṃ, tatiyaṃ hirottappadānaṃ, catutthaṃ niravasesadānaṃ, pañcamaṃ dakkhiṇeyyadānaṃ, chaṭṭhaṃ somanassupavicāradānaṃ, sattamaṃ alaṅkāraparivāradānaṃ nāmāti.

10. Nandamātāsuttavaṇṇanā

53. Dasamaṃ atthuppattivaseṇa desitaṃ. Satthā kira vutthavasso pavāretvā dve aggasāvake ohāya “dakkhiṇāgiriṃ cārikaṃ gamissāmī”ti nikkhami, rājā pasenadi kosalo, anāthapiṇḍiko gahapati, visākhā mahāupāsikā, aññe ca bahujanā dasabalaṃ nivattetuṃ nāsakkhiṃsu. Anāthapiṇḍiko gahapati “satthāraṃ nivattetuṃ nāsakkhi”nti raho cintayamāno nisīdi. Atha naṃ puṇṇā nāma dāsī disvā “kiṃ nu kho te, sāmi, na pubbe viya indriyāni vipasannānī”ti pucchi. Āma, puṇṇe, satthā cārikaṃ pakkanto, tamahaṃ nivattetuṃ nāsakkhiṃ. Na kho pana sakkā jānituṃ puna sīghaṃ āgaccheyya vā na vā, tenāhaṃ cintayamāno nisinnoti. Sacāhaṃ dasabalaṃ nivatteyyaṃ, kiṃ me kareyyāsīti? Bhujissaṃ taṃ karissāmīti. Sā gantvā satthāraṃ vanditvā “nivattatha, bhante”ti āha. Mama nivattanapaccayā tvaṃ kiṃ karissāsīti? Tumhe, bhante, mama parādhīnabhāvaṃ jānātha, aññaṃ kiñci kātuṃ na sakkomi, saraṇesu pana paṭiṭṭhāya pañca sīlāni rakkhissāmīti. Sādhū sādhū puṇṇeti, satthā dhammagāravena ekapadasmiññeva nivatti. Vuttañhetam - “dhammagaru, bhikkhave, tathāgato dhammagāravo”ti.

Satthā nivattitvā jetavanamahāvihāraṃ pāvisi. Mahājano puṇṇāya sādhu kārāsahassāni adāsi. Satthā tasmaṃ samāgame dhammaṃ desesi, caturāsītipāṇasahassāni amatapānaṃ pivīsu. Puṇṇāpi seṭṭhinā anuññātā bhikkhuniupassayaṃ gantvā pabbaji. Sammāsambuddho sārīputtamoggallāne āmantetvā “ahaṃ yaṃ disaṃ cārikāya nikkhanto, tattha na gacchāmi. Tumhe tumhākaṃ parisāya saddhiṃ taṃ disaṃ cārikaṃ gacchathā”ti vatvā uyyojesi. Imissaṃ atthuppattiyaṃ ekaṃ samayaṃ āyasmā sārīputtotiādi vuttaṃ.

Tattha veḷukaṇḍakīti veḷukaṇṭakanagaravāsīnī. Tassa kira nagarassa pākāraguttatthāya pākārapariyanteṇa veḷu ropitā, tenassa veḷukaṇṭakanteva nāmaṃ jātaṃ. Pārāyananti nibbānasaṅkhātāpāraṃ ayanato pārāyananti laddhavohāraṃ dhammaṃ. Sarena bhāsatīti satta bhūmikassa pāsādassa uparimatale susaṃvihitārakkhaṭṭhāne nisinnā samāpattibalena rattibhāgaṃ vītināmetvā samāpattito vuṭṭhāya “imaṃ rattāvasesaṃ katarāya ratiyā vītināmessāmī”ti cintetvā “dhammaratiyā”ti katasanniṭṭhānā tīṇi phalāni pattā ariyasāvikā aḍḍhateyyagāthāsataparimāṇaṃ pārāyanasuttaṃ madhureṇa sarabhaññaṇa bhāsatī. Assosi khoti ākāsaṭṭhakavimānāni pariharitvā tassa pāsādassa uparibhāgaṃ gatena maggena naravāhanayānaṃ āruya gacchamāno assosi. Kathāpariyosānaṃ āgamayamāno aṭṭhāsīti “kiṃ saddo esa bhaṇe”ti pucchitvā “nandamātāya upāsikāya sarabhaññasaddo”ti vutte otaritvā “idamavocā”ti idaṃ desanāpariyosānaṃ olokento avidūraṭṭhāne ākāse aṭṭhāsī.

Sādhū bhagini, sādhu bhaginīti “suggahitā te bhagini dhammadesanā sukathitā, pāsāṇakacetiye nisīditvā soḷasannaṃ pārāyanikabrāhmaṇānaṃ sammāsambuddhena kathitadivase ca ajja ca na kiñci antaraṃ passāmi, majjhe bhinnasuvaṇṇaṃ viya te satthu kathitena saddhiṃ sadisameva kathita”nti vatvā sādhu kārāṃ dadanto evamāha. Ko paneso bhādamukhāti imasmiṃ susaṃvihitārakkhaṭṭhāne evaṃ mahanteṇa saddena ko nāmesa, bhādamukha, laddhamukha, kiṃ nāgo supaṇṇo devo māro brahmāti suvaṇṇapaṭṭavaṇṇaṃ vātapānaṃ vivaritvā vigatasārajjā tīṇi phalāni pattā ariyasāvikā vessavaṇṇena saddhiṃ kathayamānā evamāha. Ahaṃ te bhagini bhātāti sayam sotāpannattā anāgāmiariyasāvikāṃ jeṭṭhikaṃ maññaṃ māno “bhaginī”ti vatvā puna taṃ paṭhamavaye ṭhitattā attano kaniṭṭhaṃ, attānaṃ pana navutivassasatasahassāyukattā mahallakataṃ maññaṃ māno “bhātā”ti āha. Sādhū

bhadramukhāti, bhadramukha, sādhu sundaram, svāgamanam te āgamanam, āgantum yuttatthānamevasi āgatoti attho. Idam te hotu ātithēyyanti idameva dhammabhaṇanam tava atithipaṇṇākāro hotu, na hi te aññaṃ ito uttaritaram dātabbam passāmīti adhippāyo. Evañceva me bhavissati ātithēyyanti evam attano pattidānam yācitvā “ayaṃ te dhammakathikasakkāro”ti aḍḍhateḷasāni koṭṭhasatāni rattasālīnam pūretvā “yāvāyaṃ upāsikā carati, tāva mā khayam gamimsū”ti adhiṭṭhahitvā pakkāmi. Yāva upāsikā aṭṭhāsi, tāva koṭṭhānam heṭṭhimatalam nāma daṭṭhum nāsakkhimsu. Tato paṭṭhāya “nandamātāya koṭṭhāgāram viyā”ti vohāro udapādi.

Akatapātarāsoti abhuttapātarāso. Puññanti pubbacetanā ca muñcanacetanā ca. Puññamahīti aparacetanā. Sukhāya hotūti sukhathāya hitatthāya hotu. Evam attano dāne vessavaṇassa pattim adāsi.

Pakaraṇeti kāraṇe. Okkassa pasayhāti ākaḍḍhitvā abhibhavitvā. Yakkhayoninti bhummadevatābhāvaṃ. Teneva purimena attabhāvena uddassetīti purimasarīrasadisameva sarīram māpetvā alaṅkatapaṭiyatto sirigabbhasayanatale attānam dasseti. Upāsikā paṭidesitāti upāsikā ahanti evam upāsikābhāvaṃ desesiṃ. Yāvadeti yāvadeva. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Mahāyaññavaggo pañcamo.

Paṇṇāsakam niṭṭhitam.

6. Abyākatavaggo

1. Abyākatasuttavaṇṇanā

54. Chaṭṭhavaggassa paṭhame abyākatavatthūsūti ekaṃsādivasena akathitavatthūsu. Tathāgatoti satto. Diṭṭhigatametanti micchādiṭṭhimattakametam, na tāya diṭṭhiyā gahitasatto nāma atthi. Paṭipadanti ariyamaggaṃ. Na chambhatīti diṭṭhivasena na kampati. Sesapadesupi eseva nayo. Taṇhāgatanti diṭṭhitaṇhā. Saññāgatādīsupi eseva nayo. Diṭṭhisaññā eva hettha saññāgaṃ, diṭṭhinissitamānoyeva diṭṭhimaññitameva vā maññitam, diṭṭhipapañcova papañcitam, diṭṭhupādānameva upādānam, diṭṭhiyā virūpaṃ paṭisaraṇabhāvoyeva vippaṭisāro nāmāti veditabbo. Ettha ca diṭṭhiggahaṇena dvāsaṭṭhi diṭṭhiyo, diṭṭhinirodhagāminipaṭipadāgahaṇena sotāpattimaggo gahitoti.

2. Purisagatisuttavaṇṇanā

55. Dutiye purisagatiyoti purisassa ñāṇagatiyo. Anupādāparinibbānanti apaccayanibbānam. No cassāti atīte attabhāvanibbattakam kammaṃ no ce abhaviṣsa. No ca me siyāti etarahi me ayaṃ attabhāvo na siyā. Na bhavissatīti etarahi me anāgatattabhāvanibbattakam kammaṃ na bhavissati. Na ca me bhavissatīti anāgate me attabhāvo na bhavissati. Yadatthi yaṃ bhūtanti yaṃ atthi yaṃ bhūtam paccuppannakhandhapañcakaṃ. Taṃ pajahāmīti upekkham paṭilabhatīti taṃ tattha chandarāgappahānena pajahāmīti vipassanupekkham paṭilabhati. Bhave na rajjatīti atīte khandhapañcake taṇhādiṭṭhīhi na rajjati. Sambhave na rajjatīti anāgatepi tatheva na rajjati. Atthuttari padaṃ santanti uttari santaṃ nibbānapadaṃ nāma atthi. Sammappaññāya passatīti taṃ sahavipassanāya maggapaññāya sammā passati. Na sabbena sabbanti ekaccānam kilesānam

appahīnattā saccapaṭicchādakassa tamassa sabbaso aviddhamṣitattā na sabbākārena sabbaṃ. Haññamāneti saṇḍāsena gahetvā muṭṭhikāya koṭṭiyamāne. Antarāparinibbāyīti upapattisamanantarato paṭṭhāya āyuno vemajjhaṃ anatikkamitvā etthantare kilesaparinibbānena parinibbuto hoti. Anupahacca talanti ākāsatalaṃ anupahacca anatikkamitvā, bhūmiṃ appatvā ākāseyeva nibbāyeyyāti imāhi tīhi upamāhi tayo antarāparinibbāyī dassitā.

Upahaccaparinibbāyīti āyuvemajjhaṃ atikkamitvā pacchimakoṭiṃ appatvā parinibbuto hoti. Upahacca talanti jalamānā gantvā ākāsatalaṃ atikkamitvā pathavītalaṃ vā upahanitvā pathaviyaṃ patitamattāva nibbāyeyya. Asaṅkhārena appayogena kilese khepetvā parinibbāyīti asaṅkhārāparinibbāyī. Sasaṅkhārena sappayogena kilese khepetvā parinibbāyīti sasaṅkhārāparinibbāyī. Gacchanti nirārakkhaṃ araññaṃ. Dāyanti sārakkhaṃ abhayatthāya dinnaṃ araññaṃ. Sesamettha uttānatthameva. Imasmiṃ sutte ariyapuggalāva kathitāti.

3. Tissabrahmāsuttavaṇṇanā

56. Tatiye bhikkhuniyoti mahāpajāpatiyā parivārā pañcasatā bhikkhuniyo. Vimuttāti pañcahi vimuttihi vimuttā. Anupādisesāti upādānasesaṃ aṭṭhapetvā pañcahi vimuttihi anavasesāhipi vimuttā. Saupādisesa vā saupādisesoti saupādānasese puggale “saupādānaseso aya”nti. Itarasmimpi ese va nayo. Tissoti therassa saddhivihārikabrahmā. Anulomikānīti paṭipattiyā anulomāni vivittāni antimapariyantimāni. Indriyānīti saddhādīni vipassanindriyāni. Samannāyamaṇoti samannāhāre ṭhapayamāno. Na hi pana teti idaṃ kasmā ārabhi? Sattamassa puggalassa dassanatthaṃ. Sattamo hi saddhānusāripuggalo na dassito. Atha bhagavā balavavipassakavasena taṃ dassento evamāha. Tattha sabbanimittānanti sabbesaṃ niccanimittādīnaṃ. Animittanti balavavipassanāsamādhīṃ.

4. Sīhasenāpatissuttavaṇṇanā

57. Catutthe maccharīti pañcamaccherayutto. Kadariyoti thaddhammacchariyo, paresaṃ diyyamānampi vāreti. Anuppadānaratoti punappunaṃ dānaṃ dadamānova ramati. Anukampantāti “ko ajja amhehi anuggahetabbo, kassa deyyadhammaṃ vā paṭiggaṇheyyāma, dhammaṃ vā deseyyāma”ti evaṃ cittaṇa anukampamānā.

5. Arakkheyyasuttavaṇṇanā

58. Pañcame nimittanti dhammanimittampi puggalanimittampi. Ayañhi attanā desitadhamme ekapadampi durakkhātaṃ aniyyānikaṃ apassanto dhammanimittam na samanupassati, “durakkhāto tayā dhammo na svākkhāto”ti utṭhahitvā paṭippharantaṃ ekaṃ puggalampi apassanto puggalanimittam na samanupassati nāma. Sesadvayepi ese va nayo. Chaṭṭhasattamāni uttānāneva.

8. Pacalāyamānasuttavaṇṇanā

61. Aṭṭhame pacalāyamānoti taṃ gāmaṃ upanissāya ekasmiṃ vanasaṇḍe samaṇadhammaṃ karonto sattāhaṃ caṅkamanavīriyena nimmathitattā kilantagatto caṅkamanakoṭiyaṃ pacalāyamāno nisinno hoti. Pacalāyasi notī niddāyasi nu. Anumajjitvāti parimajjitvā. Ālokasaññanti middhavinodanaālokasaññaṃ. Divāsaññanti divātisaññaṃ. Yathā divā tathā rattinti yathā divā ālokasañña adhiṭṭhitā, tathā naṃ rattimpi adhiṭṭhaheyyāsi. Yathā rattim tathā divāti yathā ca te rattim ālokasañña adhiṭṭhitā, tathā naṃ divāpi adhiṭṭhaheyyāsi. Sappabhāsanti dibbacakkhuññatthāya

sahobhāsaṃ. Pacchāpuresaññīti purato ca pacchato ca abhiharaṇasaññāya saññāvā. Antogatehi indriyehīti bahi avikkhittehi anto anupaviṭṭheheva pañcahi indriyehi. Middhasukhanti niddāsukhaṃ. Ettakena ṭhānena bhagavā therassa middhavinodanakammaṭṭhānaṃ kathesi. Soṇḍanti mānaṣoṇḍaṃ. Kiccakaraṇīyānīti ettha avassaṃ kattabbāni kiccāni, itarāni karaṇīyāni. Maṅkubhāvoti nittejatā domanassatā. Ettakena ṭhānena satthārā therassa bhikkhācāravattaṃ kathitaṃ.

Idāni bhasse pariyaṇtakāritāya samādapetuṃ tasmātiḥātiādimāha. Tattha viggāhikakathanti “na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsī”tiādinayappavattā viggāhikakathā. Nāhaṃ moggallānātiādi pāpamittasaṃsaggavivajjanatthaṃ vuttaṃ. Kittāvatā nu khoti kittakena nu kho. Taṇhāsaṅkhayavimutto hotīti taṇhāsaṅkhaye nibbāne taṃ ārammaṇaṃ katvā vimuttacittatāya taṇhāsaṅkhayavimutto nāma saṃkhittena kittāvatā hoti. Yāya paṭipattiyā taṇhāsaṅkhayavimutto hoti, tameva khīṇāsavassa bhikkhuno pubbabhāgapaṭipadaṃ saṃkhittena desethāti pucchati. Accantaniṭṭhoti khayavayasaṅkhātāṃ antaṃ atītāti accantā, accantā niṭṭhā assāti accantaniṭṭho, ekantaniṭṭho satataniṭṭhoti attho. Accantayogakkhemīti accantaṃ yogakkhemī, niccayogakkhemīti attho. Accantabrahmacārīti accantaṃ brahmacārī, niccābrahmacārīti attho. Accantaṃ pariyoṣānamassāti purimanayeneva accantapariyoṣāno. Setṭho devamanussānanti devānañca manussānañca setṭho uttamo. Evarūpo bhikkhu kittāvatā hoti, saṅkhepeneva tassa paṭipattiṃ kathethāti yācati.

Sabbe dhammā nālaṃ abhinivesāyāti ettha sabbe dhammā nāma pañcakkhandhā dvādasāyatanāni aṭṭhārasa dhātuyo, te sabbepi taṇhādīṭṭhivasena abhinivesāya nālaṃ na pariyaṭṭā na samattā na yuttā. Kasmā? Gahitākārena atīṭṭhanato. Te hi niccā sukhā attāti gahitāpi aniccā dukkhā anattāva sampajjanti. Tasmā nālaṃ abhinivesāya. Abhijānātīti aniccaṃ dukkhaṃ anattāti ñātapariññāya abhijānāti. Parijānātīti tatheva tīraṇapariññāya parijānāti. Yaṃkiñci vedananti antamaso pañcaviññāṇasampayuttaṃ yaṃkiñci appamattakampi vedanaṃ anubhavati. Iminā bhagavā therassa vedanāvasena ca vinivaṭṭetvā arūpapariggahaṃ dassesi.

Aniccānupassīti aniccato anupassanto. Virāgānupassīti ettha dve virāgā khayavirāgo ca accantavirāgo ca. Tattha saṅkhārānaṃ khayaṃ khayato passanā vipassanāpi, accantavirāgaṃ nibbānaṃ virāgato dassanamaggañāṇampi virāgānupassanā. Tadubhayasamaṅgipuggalo virāgānupassī nāma. Taṃ sandhāya vuttaṃ - “virāgānupassī”ti, virāgato anupassantoti attho. Nirodhānupassimhipi eseva nayo. Nirodhopi hi khayanirodho accantanirodhoti duvidhoyeva. Paṭinissaggānupassīti ettha paṭinissaggo vuccati vossaggo. So ca pariccāgavossaggo pakkhandanavossaggoti duvidho hoti. Tattha pariccāgavossaggoti vipassanā. Sā hi tadaṅgavasena kilese ca khandhe ca vossajati. Pakkhandanavossaggoti maggo. So hi nibbānaṃ ārammaṇato pakkhandati. Dvīhipi vā kāraṇehi so vossaggoyeva, samucchedavasena khandhānaṃ kilesānañca vossajanato nibbāne ca pakkhandanato. Tasmā kilese ca khandhe ca pariccajati pariccāgavossaggo. Nirodhāya nibbānadhātuyā cittaṃ pakkhandatīti pakkhandanavossaggoti ubhayampetaṃ magge sameti. Tadubhayasamaṅgī puggalo imāya paṭinissaggānupassanāya samannāgatattā paṭinissaggānupassī nāma hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Na kiñci loke upādiyatīti kiñci ekampi saṅkhāragataṃ taṇhāvasena na upādiyati na gaṇhāti na parāmasati. Anupādiyaṃ na paritassatīti aggaṇhanto taṇhāparitassanāya na paritassati. Paccattaṃyeva parinibbāyatīti sayameva kilesaparinibbānena parinibbāyati. Khīṇā jātītiādinā panassa

paccavekkhaṇā dassitā. Iti bhagavā saṃkhittena khīṇāsavassa pubbabhāgappaṭipadam pucchito saṃkhitteneva kathesi. Idaṃ pana suttaṃ therassa ovādopi ahosi vipassanāpi. So imasmiṃyeva sutte vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pattoti.

9. Mettasuttavaṇṇanā

62. Navame mā, bhikkhave, puññānaṃ bhāyitthāti puññāni karontā tesam mā bhāyittha. Mettacittaṃ bhāvesinti tikacatukkajjhānikāya mettāya sampayuttaṃ paṇītaṃ katvā cittaṃ bhāvesinti dasseti. Saṃvaṭṭamāne sudāhanti saṃvaṭṭamāne sudaṃ ahaṃ. Saṃvaṭṭamāneti jhāyamāne vipajjamāne. Dhammikoti dasakusaladhammasamannāgato. Dhammarājāti tasseva vevacanaṃ. Dhammena vā laddharajjattā dhammarājā. Cāturantoti puratthimasamuddādīnaṃ catunnaṃ samuddānaṃ vasena cāturantāya pathaviyā issaro. Vijitāvīti vijitasaṅgāmo. Janapado tasmiṃ thāvariyaṃ thirabhāvaṃ pattoti janapadatthāvariyaṃ pattaṃ. Parosahassanti atirekasahassaṃ. Sūrāti abhīruno. Vīraṅgarūpāti vīraṇaṃ aṅgaṃ vīraṅgaṃ, vīriyassetam nāmaṃ. Vīraṅgarūpametesanti vīraṅgarūpā. Vīriyajātikā vīriyasabhāva vīriyamayā viya akilāsuno divasampi yujjhantā na kilamantīti vuttaṃ hoti. Sāgarapariyantanti cakkavālapabbataṃ sīmaṃ katvā tthitasamuddapariyantaṃ. Adaṇḍenāti dhanadaṇḍenapi chejjabhejjānusāsanaṃ satthadaṇḍenapi vināyeva. Asatthenāti ekatodhārādīnā paraviheṭṭhanasatthenapi vināyeva. Dhammena abhivijiyāti ehi kho, mahārājāti evaṃ paṭirājūhi sampaṭicchitāgamano “pāṇo na hantabbo”tiādīnā dhammeneva vuttappakāraṃ pathaviṃ abhivijinitvā.

Sukhesinoti sukhapariyesake satte āmanteti. Suññābrahmūpagoti suññābrahmavimānūpago. Pathaviṃ imanti imaṃ sāgarapariyantaṃ mahāpathaviṃ. Asāhasenāti na sāhasikakammena. Samena manusāsinti samena kammena anusāsīṃ. Tehi etaṃ sudesitanti tehi saṅgāhakehi mahākāruṇikehi buddhehi etaṃ ettakaṃ tthānaṃ sudesitaṃ sukathitaṃ. Pathabyoti puthavisāmiko.

10. Bhariyāsuttavaṇṇanā

63. Dasame kevaṭṭā maññe macchavilopeti kevaṭṭānaṃ macchapacchiṃ otāretvā tthitaṭṭhāne jāle vā udakato ukkhittamatte macchaggāhakānaṃ mahāsaddo hoti, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Sujātāti visākhāya kaniṭṭhā. Sā neva sassuṃ ādiyatīti sassuyā kattabbavattaṃ nāma atthi, taṃ na karoti, sassūtipi naṃ na gaṇeti. Na sasuraṃ ādiyatīti vacanaṃ na gaṇhāti. Evaṃ anādaratāyapi aggahaṇenapi na ādiyati nāma. Sesusupi eseva nayo. Evaṃ anāthapiṇḍiko suṇisāya ācāraṃ gahetvā satthu purato nisīdi. Sāpi sujātā “kiṃ nu kho ayaṃ seṭṭhi dasabalassa santike mayhaṃ guṇaṃ kathessati udāhu aguṇa”nti gantvā avidūre saddaṃ suṇantī aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā ehi sujātetī āmantesi.

Ahitānukampinīti na hitānukampinī. Aññesūti parapurisesu. Atimaññateti omānāti mānavasena atimaññati. Dhanena kītassāti dhanena kītā assa. Vadhāya ussukā vadhitaṃ ussukkamāpannā. Yaṃ itthiyā vindati sāmiko dhananti itthiyā sāmiko yaṃ dhanam labhati. Appampi tassa apahātumicchati thokatopi assa haritaṃ icchati, uddhane āropitaukkhaliyaṃ pakkhipitabbataṇḍulatopi thokaṃ haritumeva vāyamati. Alasāti nisinnaṭṭhāne nisinnāva tthitaṭṭhāne tthitāva hoti. Pharusāti kharā. Duruttavādīnīti dubbhāsitaḥāsīnī, kakkhaḷaṃ vāḷakathameva katheti. Uṭṭhāyakānaṃ abhibhuyya vattatīti ettha uṭṭhāyakānanti bahuvacanavasena viriyuṭṭhānasampanno sāmiko vutto, tassa taṃ uṭṭhānasampattiṃ abhibhavitvā heṭṭhā katvā vattati.

Pamodatīti āmoditapamoditā hoti. Koleyakāti kulasampannā. Patibbatāti patidevatā. Vadhadanḍatajjitāti danḍakam gahetvā vadhena tajjitā, “ghātesāmi na”nti vuttā. Dāsīsamanti sāmikassa vattapūrikā dāsīti maṃ bhagavā dhāretūti vatvā saraṇesu patitṭhāsi.

11. Kodhanasuttavaṇṇanā

64. Ekādasame sapattakantāti sapattānaṃ verīnaṃ kantā piyā tehi icchitapatthitā. Sapattakaraṇāti sapattānaṃ verīnaṃ atthakaraṇā. Kodhaparetoti kodhānugato. Pacuratthatayāti bahuatthatāya bahuhitatāya. Anattampīti avuddhimpī. Attho me gahitoti vuḍḍhi me gahitā.

Atho atthaṃ gahetvānāti atho vuddhiṃ gahetvā. Anattaṃ adhipajjatīti anatto me gahitoti sallakkheti. Vadhaṃ katvānāti paṇātipātakammaṃ katvā. Kodhasammadasammattoti kodhamadena matto, ādinnagahitaparāmaṭṭhoti attho. Āyasakyaṃti ayasabhāvaṃ, ayaso niyaso hotīti attho. Antarato jātanti abbhantare uppannaṃ. Atthaṃ na jānātīti vuddhiatthaṃ na jānāti. Dhammaṃ na passatīti samathavipassanādhammaṃ na passati. Andhatamanti andhabhāvakaraṃ tamaṃ bahalatamaṃ. Sahateti abhibhavati.

Dummaṅkuyanti dummaṅkubhāvaṃ nittejataṃ dubbaṇṇamukhataṃ. Yato patāyatīti yadā nibbattati. Na vāco hoti gāravoti vacanassapi garubhāvo na hoti. Na dīpaṃ hoti kiñcananti kaci patitṭhā nāma na hoti. Tapanīyānīti tāpajanakāni. Dhammehīti samathavipassanādhammehi. Ārakāti dūre. Brāhmaṇanti khīṇāsavabrāhmaṇaṃ. Yāya mātu bhatoti yāya mātara bhatō posito. Paṇadadiṃ santinti jīvitadāyikaṃ samānaṃ. Hanti kuddho puthuttānanti kuddho puggalo puthu nānākāraṇehi attānaṃ hanti. Nānārūpesu mucchitoti nānārammaṇesu adhimucchito hutvā. Rajjuyā bajjha mīyantīti rajjuyā bandhitvā maranti. Pabbatāmapī kandareti pabbatakandarepi patitvā maranti.

Bhūnahaccānīti hata vuddhīni. Itāyanti iti ayaṃ. Taṃ damena samucchindevi taṃ kodhaṃ damena chindevya. Katarena damenāti? Paññāvīriyena diṭṭhiyāti vipassanāpaññāya ceva vipassanāsampayuttēna kāyikacetasikavīriyena ca maggasammādiṭṭhiyā ca. Tattheva dhamme sikkhethāti yathā akusalaṃ samucchindevya, samathavipassanādhammepi tattheva sikkheyya. Mā no dummaṅkuyaṃ ahūti mā amhākaṃ dummaṅkubhāvo aho sīti imamatthaṃ patthayamānā. Anāyāsāti anupāyāsā. Anussukāti katthaci ussukkaṃ anāpannā. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Abyākatavaggo chaṭṭho.

7. Mahāvaggo

1. Hiriottappasuttavaṇṇanā

65. Sattamassa paṭhame hatūpanisoti hataupaniso chinnaṃ paccayo. Yathābhūtañāḍassananti taruṇavipassanā. Nibbidāvirāgoti balavavipassanā ceva maggo ca. Vimuttiñāḍassananti arahattavimutti ca paccavekkhaṇā ca.

2. Sattasūriyasuttavaṇṇanā

66. Dutiye yasmā ayaṃ sattaśūriyadesanā tejasamvaṭṭadassanavasena pavattā, tasmā tayo samvaṭṭā, tisso samvaṭṭasīmā, tīṇi samvaṭṭamūlānī, tīṇi kolāhalānīti ayaṃ tāva āditova imassa suttassa purecārikakathā veditabbā. Sā visuddhimagge pubbenivāsānussatiniddese vitthāritāva. Etadavocāti aniccakammaṭṭhānikānaṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ ajjhāsayena upādinnaṃ anupādinnaṃ saṅkhārānaṃ vipattidassanattamaṃ etaṃ “aniccā, bhikkhave, saṅkhārā”tiādisattaśūriyopamasuttantaṃ avoca. Tattha aniccāti hutvā abhāvaṭṭhena aniccā. Saṅkhārāti upādinnaanupādinnaṃ saṅkhāradhammā. Addhuvāti evaṃ aciraṭṭhena na dhuvā. Anassāsikāti asassatabhāvena assāsarahitā. Alamevāti yuttameva.

Ajjhogāḷhoti udaye anupaviṭṭho. Accuggatoti udakapiṭṭhito uggato. Devo na vassatīti paṭhamam tāva upakappanameghe nāma koṭṭisatasahassacakkavāle ekameghe hutvā vassati, tadā nikkhantaḷḷaṃ na puna gehaṃ pavisati. Tato paṭṭhāya dhamakaraṇe niruddhaṃ viya udakaṃ hoti, puna ekabindumpi devo na vassatīti upamānadhammakathāva pamāṇaṃ. Vinassante pana loke paṭhamam avīcīti paṭṭhāya tuccho hoti, tato utṭahitvā satta manussaloke ca tiracchānesu ca nibbattanti. Tiracchānesu nibbattāpi puttabhātikesu mettaṃ paṭilabhivā kālakatā devamanussesu nibbattanti. Devatā ākāse carantiyo ārocenti - “na idaṃ tṭhānaṃ sassataṃ na nibbaddhaṃ, mettaṃ bhāvētha, karuṇaṃ, muditaṃ, upekkhaṃ bhāvētha”ti. Te mettādayo bhāvetvā tato cutā brahmaloke nibbattanti.

Bijagāmaṃti ettha bijagāmo nāma pañca bijajātāni. Bhūtagāmo nāma yaṃkiñci nikkhantaṃulapaṇṇaṃ haritakaṃ. Osadhitiṇavanappatayoti ettha osadhīti osadharukkhā. Tiṇāti bahisārā tālanāḷikerādayo. Vanappatayoti vanajetṭhakarukkhā. Kunnadiyoti tṭhapetvā pañca mahānadiyo avasesā ninnagā. Kusobbhāti tṭhapetvā satta mahāsare avasesā rahadādayo. Dutiyo sūriyotiādisu dutiyasūriyakāle eko udeti, eko atthaṅgameti. Tatiyakāle eko udeti, eko atthaṅgameti, eko majjhe hoti. Catutthakāle catukulike gāme cattāro piṇḍacārikā dvārapaṭipāṭiyā tṭhitā viya honti. Pañcamādikālepi eseva nayo. Palujjantīti chijjivā chijjivā patanti. Neva chārikā paññāyati na masīti cakkavāḷamahāpathavī sinerupabbatarājā himavā cakkavāḷapabbato cha kāmasaggā paṭhamajjhānikabrahmalokāti ettake tṭhāne daḍḍhe accharāya gahetabbamattāpi chārikā vā aṅgāro vā na paññāyati. Ko mantā ko saddhātāti ko tassa saddhāpanatṭhāya samattho, ko vā tassa saddhātā. Aññatra diṭṭhapadehīti diṭṭhapade sotāpanne ariyasāvake tṭhapetvā ko añño saddahissatīti attho.

Vītarāgoti vikkhambhanavasena vītarāgo. Sāsanaṃ ājāṇiṃsūti anusitṭhiṃ jāṇiṃsu, brahmalokasahabyatāya maggaṃ paṭipajjiṃsu. Samasamagatiyoti dutiyattabhāve sabbākārena samagatiko ekagatiko. Uttari mettaṃ bhāveyyanti paṭhamajjhānato uttari yāva tikacatukkajjhānā paṇītaṃ katvā mettaṃ bhāveyyaṃ. Cakkhumāti pañcahi cakkhūhi cakkhumā. Parinibbutoti bodhipallaṅkeyeva kilesaparinibbānena parinibbuto. Evaṃ aniccalakkhaṇaṃ dīpetvā satthari desanaṃ vinivaṭṭente pañcasatāpi te aniccakammaṭṭhānikā bhikkhū desanānusārena ñāṇaṃ pesetvā nisinnāsanesuyeva arahattaṃ pāpuṇiṃsūti.

3. Nagaropamasuttavaṇṇanā

67. Tatiye yatoti yadā. Paccantimanti raṭṭhapariyante raṭṭhāvasāne nivīṭṭhaṃ. Majjhimadesanagarassa pana rakkhāhiccaṃ natthi, tena taṃ na gahitaṃ. Nagaraparikkhārehi suparikkhantanti nagarālaṅkārehi alaṅkataṃ. Akaraṇīyanti akattabbaṃ ajiniyaṃ. Gambhīranemāti gambhīraāvātā. Sunikhātāti suṭṭhu sannisīdāpitā. Taṃ panetaṃ esikāthambhaṃ iṭṭhakāhi vā karonti silāhi vā khadirādīhi vā sāraruḁkehi. Taṃ nagaraguttatthāya karontā bahinagare karonti, alaṅkāratthāya karontā antonagare. Taṃ iṭṭhakāmayāṃ karontā mahantaṃ āvātaṃ katvā cayaṃ cinitvā upari aṭṭhaṃsaṃ katvā sudhāya limpanti. Yadā hatthinā dantehi abhihato na calati, tadā sulitto nāma hoti. Silāthambhādayopi aṭṭhaṃsā eva honti. Te sace aṭṭha ratanā honti, caturatanamattaṃ āvāte pavisati, caturatanamattaṃ upari hoti. Soḷasaratanaṃvīsaratanesupi eseṃa nayo. Sabbesañhi upaḍḍhaṃ heṭṭhā hoti, upaḍḍhaṃ upari. Te gomuttavaṅkā honti, tena tesāṃ antare padaramayaṃ katvā kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, te pana katacittakammā paggaḥitaddhaḡāva honti.

Parikhāti parikkhipitvā ṭṭhitamātikā. Anupariyāyapathoti anto pākārassa pākārena saddhiṃ gato mahāpatho, yattha ṭṭhitā bahipākāre ṭṭhitehi saddhiṃ yujjhanti. Salākanti saratomaṛādīnissaggiyāvudhaṃ. Jevanikanti ekatodhārādīsēāvudhaṃ.

Hatthārohāti sabbepi hatthiācariyahatthivejjahatthibandhādayo. Assārohāti sabbepi assācariyaassavejjaassabandhādayo. Rathikāti sabbepi rathācariyarathayodharatharakkhādayo. Dhanuggahāti issāsā. Celakāti ye yuddhe jayaddhaḡaṃ gahetvā purato gacchanti. Calakāti “idha rañño ṭṭhānaṃ hotu, idha asukamahāmattassā”ti eṃaṃ senābyūhakārakā. Piṇḍadāyikāti sāhasikamahāyodhā. Te kira parasenaṃ pavisitvā piṇḍapiṇḍamiva chetvā chetvā dayanti, uppatitvā niggacchantīti attho. Ye vā saṅgāmaṃajjhe yodhānaṃ bhattapānīyaṃ gahetvā pavisanti, tesampetaṃ nāmaṃ. Uggā rājaputtāti uggatuggatā saṅgāmāvacarā rājaputtā. Pakkhandinoti ye “kassa sīsaṃ vā āvudhaṃ vā āharāmā”ti vatvā “asukassā”ti vuttā saṅgāmaṃ pakkhanditvā tadeṃa āharanti, ime pakkhandantīti pakkhandino. Mahānāgā viya mahānāgā, hatthiādīsupi abhimukhaṃ āgacchantesu anivattiyayodhānaṃ etaṃ adhivacanaṃ. Sūrāti ekasūrā, ye sajālikāpi savammikāpi samuddaṃ tarituṃ sakkonti. Cammayodhinoti ye cammakaṅcukaṃ vā pavisitvā saraparittāṇacammaṃ vā gahetvā yujjhanti. Dāsakaputtāti balavasinehā gharadāsayodhā. Dovārikoti dvārapālako. Vāsanalepanasampannoti vāsanena sabbavivarapaṭicchādanena sudhālepena sampanno. Bahi vā khāṇupākārasaṅkhātena vāsanena ghanamaṭṭhena ca sudhālepena sampanno puṇṇaghaṭapantiṃ dassetvā katacittakammapaggaḥitaddhaḡo. Tiṇakaṭṭhodakanti hatthiassādīnaṃ ghāsathāya gehānaṅca chādanatthāya āharitvā bahūsu ṭṭhānesu ṭṭhapitaṭiṇaṅca, gehakaraṇapacanādīnaṃ atthāya āharitvā ṭṭhapitakaṭṭhaṅca, yantehi paveṃetvā pokkharāṇisu ṭṭhapitaudakaṅca. Sannicitaṃ hotīti paṭikacceṃa anekesu ṭṭhānesu suṭṭhu nicitaṃ hoti. Abbhantarānaṃ ratiyāti antonagaravāsīnaṃ ratiatthāya. Aparitassāyāti tāsaṃ anāpajjanatthāya. Sāliyavakanti nānappakārā sāliyo ceṃa yavā ca. Tilamuggamāsāparaṇṇanti tilamuggamāsā ca sesāparaṇṇaṅca.

Idāni yasmā tathāgatassa nagare kammaṃ nāma natthi, nagarasadisāṃ pana ariyasāṃvakaṃ, nagaraparikkhārasadise ca satta dhamme, catuāhārasadisāni ca cattāri jhānāni dassetvā ekādasasu ṭṭhānesu arahattaṃ pakkhipitvā desanaṃ vinivaṭṭessāmīti ayaṃ upamā ābhatā. Tasmā taṃ desanaṃ pakāsetuṃ idaṃ evameṃa khotiādi āraddhaṃ. Tattha saddhammehīti sudhammehi. Saddhoti okappanasaddhāya ceṃa paccakkhasaddhāya ca samannāgato. Tattha dānasīlādīnaṃ

phalaṃ saddahitvā dānādipuññakaraṇe saddhā okappanasaddhā nāma. Maggena āgatasaddhā paccakkhasaddhā nāma. Pasādasaddhātipi esā eva. Tassā lakkhaṇādīhi vibhāgo veditabbo.

“Sampakkhandanalakkhaṇā ca, mahārāja, saddhā sampasādanalakkhaṇā cā”ti hi vacanato idaṃ saddhāya lakkhaṇaṃ nāma. “Tīhi, bhikkhave, tñānehi saddho pasanno veditabbo. Katamehi tīhi? Sīlavantānaṃ dassanakāmo hoti”tiādinaṃ nayena vuttaṃ pana saddhāya nimittaṃ nāma. “Ko cāhāro saddhāya, saddhammassavanantissa vacanīya”nti ayaṃ panassā āhāro nāma. “Saddhāpabbajitassa, bhikkhave, bhikkhuno ayaṃ anudhammo hoti, yaṃ rūpe nibbidābahulo viharissatī”ti ayamassa anudhammo nāma. “Saddhā bandhati pātheyyaṃ, sirī bhogānamāsayo”. “Saddhā dutiyā purisassa hoti”. “Saddhāya tarati oghaṃ”. “Saddhā bījaṃ tapo vuṭṭhi”. “Saddhāhattho mahānāgo. Upekhāsetadantavā”tiādīsu pana suttesu etissā baddhabhattapuṭṭhādisarikkhatāya anekasarasatā bhagavatā pakāsitā. Imasmiṃ pana nagaropamasuttante esā acalasuppatiṭṭhitatāya esikāthambhasadisā katvā dassitā.

Saddhesikoti saddhaṃ esikāthambhaṃ katvā ariyasāvako akusalaṃ pajahatīti iminā nayena sabbapadesu yojanā kātābā. Apicettha hirottappehi tīsu dvāresu saṃvaro sampajjati, so catupārisuddhisīlaṃ hoti. Iti imasmiṃ sutte ekādasasu tñānesu arahattaṃ pakkhipitvā desanāya kūṭaṃ gahitanti veditabbaṃ.

4. Dhammaññūsuttavaṇṇanā

68. Catutthe kālaṃ jānātīti yuttappattakālaṃ jānāti. Ayaṃ kālo uddesassāti ayaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhanakālo. Paripucchāyāti atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ paripucchāya. Yogassāti yoge kammaṃ pakkhipanassa. Paṭisallānassāti nilīyanassa ekībhāvassa. Dhammānudhammappaṭipannoti navannaṃ lokuttaradhammānaṃ anurūpadhammaṃ pubbabhāgapaṭipadaṃ paṭipanno. Evaṃ kho, bhikkhave, bhikkhu puggalaparoparaññū hotīti evaṃ bhikkhu puggalānaṃ paroparaṃ tikkhamudubhāvaṃ jānanasamattho nāma hoti.

5. Pāricchattakasuttavaṇṇanā

69. Pañcame pannapalāsoti patitapalāso. Jālakajātoti sañjātapattapupphajālo. Tassa hi pattajālāñca pupphajālāñca saheva nikkhamati. Khārakajātoti pāṭiyekkaṃ sañjātena suvibhattena pattajālakena ca pupphajālakena ca samannāgato. Kuṭumalakajātoti sañjātamakuḷo. Korakajātoti avikasitehi mahākucchīhi sambhinnamukhehi pupphehi samannāgato. Sabbapāliphulloti sabbākārena supupphito. Dibbe cattāro māseti dibbena āyunā cattāro māse. Manussagaṇanāya pana tāni dvādasa vassasahassāni honti. Paricārentīti ito cito ca indriyāni cārenti, kīlanti ramantīti attho.

Ābhāya phuṭaṃ hotīti tattakaṃ tñānaṃ obhāsena phuṭaṃ hoti. Tesañhi pupphānaṃ bālasūriyassa viya ābhā hoti, pattāni paṇṇacchattappamāṇāni, anto mahātumbamattā reṇu hoti. Pupphite pana pāricchattake ārohanakiccaṃ vā aṅkusakaṃ gahetvā namanakiccaṃ vā pupphāharaṇatthaṃ caṅgoṭakakiccaṃ vā natthi, kantanakavāto uṭṭhahitvā pupphāni vaṇṭato kantati, sampaṭicchanaṃ kavāto sampaṭicchati, pavesanakavāto sudhammaṃ devasabhaṃ paveseti, sammajjanakavāto purāṇapupphāni nīharati, santharaṇakavāto pattakaṇṇikakesarāni rañjento santharati. Majjhaṭṭhāne dhammāsanaṃ hoti yojanappamāṇo ratanapallaṅko

upari tiyojanena setacchattena dhāriyamānena, tadanantaram sakkassa devarañño āsanam atthariyati, tato tettiṃsāya devaputtānam, tato aññesam mahesakkhānam devānam, aññataradevatānam pupphakaṇṇikāva āsanam hoti. Devā devasabham pavisitvā nisīdanti. Tato pupphehi reṇuvaṭṭi uggantvā uparikaṇṇikam āhacca nipatamānā devatānam tigāvutappamānam attabhāvam lākhārasaparikammasajjitam viya suvaṇṇacuṇṇapiṇjaram viya karoti. Ekacce devā ekekaṃ puppham gahetvā aññamaññam paharantāpi kīlantiyeva. Paharaṇakālepi mahātumbappamānā reṇu nikkhamitvā sarīram pabhāsampannehi gandhacuṇṇehi sañjatamanosilārāgam viya karoti. Evaṃ sā kīlā catūhi māsehi pariyosānam gacchati. Ayamānubhāvoti ayam anupharitum ānubhāvo.

Idāni yasmā na satthā pāricchattakena atthiko, tena pana saddhiṃ upametvā satta ariyasāvake dassetukāmo, tasmā te dassetum evameva khotiādimāha. Tattha pabbajjāya cetetīti pabbajissāmīti cinteti. Devānamvāti devānam viya. Yāva brahmalokā saddo abbhuggacchatīti pathavitalato yāva brahmalokā sādhu-kārasaddena sabbam ekasaddameva hoti. Ayamānubhāvoti ayam khīṇāsavassa bhikkhuno anupharaṇānubhāvo. Imasmiṃ sutte catupārisuddhisīlam pabbajjānissitam hoti, kasiṇaparikammaṃ paṭhamajjhānasannissitam, vipassanāya saddhiṃ tayo maggā tīṇi ca phalāni arahattamaggasannissitāni honti. Desanāya heṭṭhato vā uparito vā ubhayato vā paricchedo hoti, idha pana ubhayato paricchedo. Tenetaṃ vuttaṃ. Saṅkhepato panettha vaṭṭavivaṭṭam kathitanti veditabbam.

6. Sakkaccasuttavaṇṇanā

70. Chaṭṭhe parisuddhā ca bhavissantīti bhiyyosomattāya parisuddhā bhavissanti nimmalā. Sakammāragatoti ettha sa-kāro nipātamattaṃ, kammāragato kammāruddhanagatoti attho.

7. Bhāvanāsuttavaṇṇanā

71. Sattame ananuyuttassāti na yuttappayuttassa hutvā viharato. Seyyathāpi, bhikkhave, kukkuṭiyā aṇḍānīti imā kaṇhapakkhasukkapakkhavasena dve upamā vuttā. Tāsu kaṇhapakkhūpamā atthassa asādhikā, itarā sādhikāti sukkapakkhūpamāya eva attho veditabbo. Seyyathāti opammatthe nipāto. Apīti sambhāvanatthe. Ubhayenāpi seyyathāpi nāma, bhikkhaveti dasseti. Kukkuṭiyā aṇḍāni aṭṭha vā dasa vā dvādasa vāti ettha pana kiñcāpi kukkuṭiyā vuttappakārato ūnādhikānīpi aṇḍāni honti, vacanasiliṭṭhatāya panetaṃ vuttaṃ. Evañhi loke siliṭṭham vacanam hoti. Tānassūti tāni assu, bhaveyyunti attho. Kukkuṭiyā sammā adhisayitānīti tāya janettiyā kukkuṭiyā pakkhe pasāretvā tesam upari sayantiyā sammā adhisayitāni. Sammā pariseditānīti kālena kālam utum gaṇhāpentiyā suṭṭhu samantato seditāni, usmīkatānīti vuttaṃ hoti. Sammā paribhāvitānīti kālena kālam suṭṭhu samantato bhāvitāni, kukkuṭagandham gāhāpitānīti attho.

Kiñcāpi tassā kukkuṭiyāti tassā kukkuṭiyā imaṃ tividhakiriyākaraṇena appamādam katvā kiñcāpi na evaṃ icchā uppajjeyya. Atha kho bhabbāva teti atha kho te kukkuṭapotakā vuttanayena sotthinā abhinibbhijjituṃ bhabbāva. Te hi yasmā tāya kukkuṭiyā evaṃ tihākārehi tāni aṇḍāni paripāliyamānāni na pūtīni honti. Yopi nesaṃ allasineho, so pariyādānam gacchati, kapālam tanukam hoti, pādanakhasikhā ca mukhatuṇḍakaṇca kharam hoti, sayampi pariṇāmaṃ gacchati. Kapālassa tanuttā bahiddhā āloko anto paññāyati, tasmā “ciraṃ vata mayaṃ saṃkuṭitahatthapādā sambādhe sayimha, ayaṇca bahi āloko dissati, ettha dāni no sukhavihāro

bhavissatī”ti nikkhamitukāmā hutvā kapālaṃ pādena paharanti, gīvaṃ pasārenti, tato taṃ kapālaṃ dvedhā bhijjati. Atha te pakkhe vidhūnantā taṃkhaṇānurūpaṃ viravantā nikkhamantiyeva. Nikkhamantā ca gāmakkhettaṃ upasobhayamānā vicaranti.

Evameva khoti idaṃ opammasampannāpādanam. Taṃ evaṃ atthēna saṃsandetvā vedittabbaṃ - tassā kukkuṭiyā aṇḍesu adhisayanāditividhakiriyākaraṇaṃ viya hi imassa bhikkhuno bhāvanaṃ anuyuttakālo, kukkuṭiyā tividhakiriyāsampādanena aṇḍānaṃ apūtibhāvo viya bhāvanaṃ anuyuttassa bhikkhuno tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa aparihāni. Tassā tividhakiriyākaraṇena aṇḍānaṃ allasinehapariyādānaṃ viya tassa bhikkhuno tividhānupassanāsampādanena bhavattayānugatanikantisinehapariyādānaṃ, aṇḍakapālānaṃ tanubhāvo viya bhikkhuno avijjaṇḍakosassa tanubhāvo, kukkuṭapotakānaṃ nakhatuṇḍakānaṃ thaddhabhāvo viya bhikkhuno vipassanāñāṇassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo, kukkuṭapotakānaṃ pariṇāmakālo viya bhikkhuno vipassanāñāṇassa pariṇāmakālo vaḍḍhikālo gabbhaggahaṇakālo, kukkuṭapotakānaṃ pādanakhasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosam padāletvā pakkhe papphotetvā sotthinā abhinibbhidākālo viya tassa bhikkhuno vipassanāñāṇagabbhaṃ gaṇhāpetvā vicarantassa tajjātikam utusappāyam vā bhojanasappāyam vā puggalasappāyam vā dhammassavanasappāyam vā labhitvā ekāsane nisinnasseva vipassanaṃ vaḍḍhentassa anupubbādhigatena arahattamaggena avijjaṇḍakosam padāletvā abhiññāpakkhe papphotetvā sotthinā arahattappattakālo vedittabbo.

Yathā pana kukkuṭapotakānaṃ pariṇatabhāvaṃ ñatvā mātāpi aṇḍakosam bhindati, evaṃ tathārūpassa bhikkhuno ñāṇaparipākaṃ ñatvā satthāpi -

“Ucchinda sinehamattano, kumudaṃ sārādikaṃva pāṇinā;
Santimaggameva brūhaya, nibbānaṃ sugatena desita”nti. -

Ādinā nayena obhāsaṃ pharitvā gāthāya avijjaṇḍakosam paharati. So gāthāpariyosāne avijjaṇḍakosam bhinditvā arahattaṃ pāpuṇāti. Tato paṭṭhāya yathā te kukkuṭapotakā gāmakkhettaṃ upasobhayamānā tattha vicaranti, evaṃ ayampi mahākhīṇāsavo nibbānārammaṇaṃ phalasamāpattiṃ appetvā saṅghārāmaṃ upasobhayamāno vicarati.

Phalagaṇḍassāti vaḍḍhakissa. So hi olambakasaṅkhātāṃ phalaṃ cāretvā dārūnaṃ gaṇḍaṃ haratīti phalagaṇḍoti vuccati. Vāsijaṭeti vāsidaṇḍakassa gahaṇaṭṭhāne. Ettakaṃ me ajja āsavānaṃ khīṇanti pabbajitassa hi pabbajjāsāṅkhepena uddesena paripucchāya yonisomanasikārena vattapaṭipattiya ca niccakālaṃ āsavā khīyanti. Evaṃ khīyamānānaṃ pana nesaṃ “ettakaṃ ajja khīṇaṃ ettakaṃ hiyyo”ti evamassa ñāṇaṃ na hotīti attho. Imāya upamāya vipassanānisamso dīpito.

Hemantikenāti hemantasamayena. Paṭippassambhantīti thirabhāvena parihāyanti. Evameva khoti ettha mahāsamuddo viya sāsanaṃ daṭṭhabbaṃ, nāvā viya yogāvacaro, nāvāya mahāsamudde pariyāyanaṃ viya imassa bhikkhuno ūnapaṇcavassakāle ācariyupajjhāyānaṃ santike vicaraṇaṃ, nāvāya mahāsamuddaudakena khajjamānānaṃ bandhanānaṃ tanubhāvo viya bhikkhuno pabbajjāsāṅkhepena uddesaparipucchādīhiyeva saṃyojanānaṃ tanubhāvo, nāvāya thale ukkhittakālo viya bhikkhuno nissayamuttakassa kammaṭṭhānaṃ gahetvā

araññe vasanakālo, divā vātātapena saṃsussanaṃ viya vipassanāññāna taṇhāsinehassa saṃsussanaṃ, rattim himodakena temanaṃ viya kammaṭṭhānaṃ nissāya uppanna pītipāmojjena cittatemaṃ, rattindivaṃ vātātapehi ceva himodakena ca parisukkhaparitintānaṃ bandhanānaṃ dubbalabhāvo viya vipassanāññāpītipāmojjehi saṃyojanānaṃ bhiyyosomattāya dubbalabhāvo, pāvussakamegho viya arahattamaggaññaṃ, meghavuṭṭhiudakena nāvāya antopūtibhāvo viya āraddhavipassakassa rūpasattakādivasena vipassanaṃ vaḍḍhentassa okkhāyamāne pakkhāyamāne kammaṭṭhāne ekadivasam utusappāyādīni laddhā ekapallaṅkena nisinnassa arahattaphalādhigamo. Pūtibandhanāya nāvāya kiñci kālaṃ ṭhānaṃ viya khīṇasaṃyojanaṃ arahato mahājanaṃ anuggaṇhantaṃ yāvatāyukaṃ ṭhānaṃ, pūtibandhanāya nāvāya anupubbena bhijjivā apaṇṇattikabhāvūpagamo viya khīṇāsavassa upādinnaṃ khandhabhedena anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbutassa apaṇṇattikabhāvūpagamoti imāya upamāya saṃyojanānaṃ dubbalatā dīpitā.

8. Aggikkhandhopamasuttavaṇṇanā

72. Atṭhamam atthupattiyaṃ kathitaṃ. Atthupatti panassa heṭṭhā cūlaccharāsaṅghātasuttavaṇṇanāya vitthāritā eva. Passatha noti passatha nu. Ālīngitvāti upagūhitvā. Upanisīdeyyāti samīpe nissāya nisīdeyya. Upanipajjeyyāti upagantvā nipajjeyya. Ārocayāmīti ācikkhāmi. Paṭivedayāmīti paṭivedetvā jānāpetvā kathemi. Vālarajjuyāti assavālagovālehi vaṭṭitarajjuyā. Paccorasminti uramajjhe. Pheṇuddehakanti pheṇam uddehitvā, ussādetvāti attho. Attatthanti attano diṭṭhadhammikasamparāyikalokiyalokuttaraṃ atthaṃ. Paratthobhayatthesupi eseṇa nayo. Sesamettha yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ cūlaccharāsaṅghātasuttassa atthupattiyaṃ kathitameva. Idañca pana suttaṃ kathetvā satthā cūlaccharāsaṅghātasuttaṃ kathesi. Navamaṃ uttānatthameva.

10. Arakasuttavaṇṇanā

74. Dasame parittanti appaṃ thokaṃ. Tañhi sarasaparittatāyapi khaṇaparittatāyapi ṭhitiparittatāyapi parittameva. Lahum upajjivā nirujjhanato lahukaṃ. Mantāyaṃ boddhabbanti mantāya boddhabbaṃ, paññāya jānitabbanti attho. Pabbateyyāti pabbatasambhavā. Hārahārinīti rukkhanaḷaveḷuādīni haritabbāni haritum samatthā. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Mahāvaggo sattamo.

8. Vinayavaggo

1. Paṭhamavinayadharasuttavaṇṇanā

75. Atṭhamassa paṭhame āpattiṃ jānātīti āpattiṃyeva āpattīti jānāti. Sesapadesupi eseṇa nayo.

2. Dutiyavinayadharasuttavaṇṇanā

76. Dutīye svāgatānīti suāgatāni suppaṇṇāni. Suvibhattānīti koṭṭhāsato suṭṭhu vibhattāni. Suppavattīnīti āvajjitāvajjitatṭhāne suṭṭhu pavattāni daḷhappagaṇāni. Suvinicchitānīti suṭṭhu vinicchitāni. Suttasoti vibhaṅgato. Anubyañjanasoti khandhakaparivārato.

3. Tatiyavinayadharasuttavaṇṇanā

77. Tatiye vinaye kho pana t̥hito hotīti vinayalakkhaṇe patit̥thito hoti. Asaṃhīroti na sakkā hoti gahitaggahaṇaṃ vissajjāpetuṃ.

9. Satthusāsanasuttavaṇṇanā

83. Navame ekoti adutiyo. Vūpakaṭṭhoti kāyena gaṇato, cittena kilesehi vūpakaṭṭho vivekaṭṭho dūrībhūto. Appamattoti satiavippavāse t̥hito. Pahitattoti pesitatto. Nibbidāyāti vaṭṭe ukkaṇṭhanatthāya. Virāgāyāti rāgādīnaṃ virajjanatthāya. Nirodhāyāti appavattikaraṇatthāya. Vūpasamāyāti kilesavūpasamāya appavattiyā. Abhiññāyāti tilakkhaṇaṃ āropetvā abhijānanatthāya. Sambodhāyāti maggasaṅkhātassa sambodhassa atthāya. Nibbānāyāti nibbānassa sacchikaraṇatthāya.

10. Adhikaraṇasamathasuttavaṇṇanā

84. Dasame adhikaraṇāni samenti vūpasamentīti adhikaraṇasamathā. Uppannuppannānanti uppannānaṃ uppannānaṃ. Adhikaraṇānanti vivādādhikaraṇaṃ anuvādādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇanti imesaṃ catunnaṃ. Samathāya vūpasamāyāti samathatthañceva vūpasamanatthañca. Sammukhāvinayo dātabbo...pe... tiṇavatthārakoti ime satta samathā dātabbā. Tesāṃ vinicchayo vinayasaṃvaṇṇanato gahetabbo. Apica dīghanikāye saṅgītisuttavaṇṇanāyampi vitthāritoyeva, tathā majjhimanikāye sāmaggāmasuttavaṇṇanāyāti.

Vinayavaggo aṭṭhamo.

Ito parāni satta suttāni uttānatthāneva. Na hettha kiñci heṭṭhā avuttanayaṃ nāma atthīti.

Manorathapūraṇiyā aṅguttaranikāya-aṭṭhakathāya

Sattakanipātassa saṃvaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια. 07. Σχόλια για το βιβλίο των επτά. 1. Η συλλογή των πενήντα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org